

Tahir Jaha

*Pa mirëseardhje,
pa tungjatjeta*

Jeta e Re

Tahir Jaha

PA MIRËSEARDHJE, PA TUNGJATJETA

Libri i katërt

Boton «Jeta e Re»

Prishtinë, 1995

Redaktor

Ali D. Jasiqi

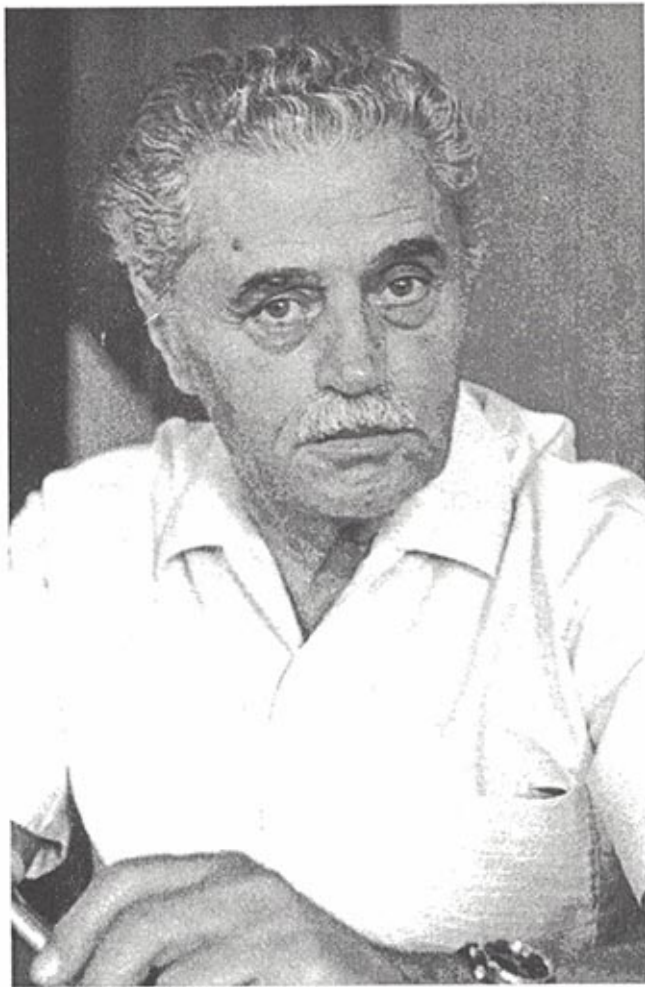
Recensentë

Hasan Hasani

Jonuz Fetahaj

Përkujdesja artistike

Vllaznim Jaha

cairns

PRIRJE NDJELLAMIRË

1.

Në shkallën e parë, si nismë ndjellamirë, pa prit pa kujtuar, vret reja si për së këthjellti. Vrazhdësia nis e sos zgrapcon frytet cilësore, nga të cilat do të fryheshin ventilat e fitimit, por dhëmbi i qelbur bën baltën që rrit krimba, kurse Sllavoja thellon ligatinën e ushujzave; mëson sytë në terr dhe, lutet: "Zgjat Zot kësi moti"! Pa pendesë ushtron dhunën mbi xhinsin tjetërfare, të cilëve nuk ua përmend as emrin, e kullandris në troje të tyre, pa gajlen e dëmit që ka bishtin të gjatë. Mbase nuk e mbanë një këmbë shkallë, as varfanjakët nuk ia zënë frymën; mjerimi bëhet praktikë e shëmtuar, mbase pushtuesi shkel të drejtat dhe mohon lirinë e të nënshtruarëve, edhe pse është e pamoralshme mospranimi i pasojave të fajit të vetëdishëm.

- Pranverat e bujshme mund ta ndërrojnë motin e brishtë, nëse forcat lëvizëse bëjnë bashkimin e fuqishëm që thith vesën e agut e ripërrinë hovin rinor...

- Toka bart njeriun, kurse i vyeshmi e lavron thellë dhe, prodhon për më shumë gojë edhe pse një hise i firon. Ia herrin KORBAT që donë të bëhen të parë në të huajën.

Tokë, tokë - plang e shtëpi - mjeshtër e "ustah-çartë", mësues e nxënës; punëtorë e zuzarë bëjnë shoqërinë qytetare, në të cilën fatbardhë do të ishte ai që rrit brezni të dishme dhe trima të urtë...

Micanët, megjithatë nxisin domosdonë e krijimit të mundësive që përgëzojnë forcat lëvizëse - fuqinë produktive në angazhimin e organizuar për rregullimin e gjallërimit në trojet e prapambetura... tokë, tokë për punë: lindje - vdekje - lindje. Liri për mëmëdhe, për baltën e përgjakur, e stërnishtën e palavruar, ku nis jeta e soset skai i skamjes, i ftohen pejtë tjetërsimit.

Edhe im atë zgrapcoi një hise të territ, por shllunga reshë të pakapshme errësojnë qiellin e mëmëdheut, tokën e lakmueshme, ku gjallërojnë varfanjakët gazmorë, të cilëve u vlon në kujtesë prozhmimi i kobshëm: Babai vrau terrin - reja shitoi atë, pa thith mushtin e njomësisë, pa paluar eshtrat në truallin atëror. Mbase mergimtarët rendisin vargun si në roje të mëmëdheut. Varfëria e vrazhdë përvëlon zemrat, e plasarit buzët e shkrumuara, pa shijuar të renë e dëshirueshme, pa njohur misteret e jetës së përgazepshme.

Dhe, m'u kujtua se dridhjet e tokës dhe rradakja e harlisur, si në ëndërr trishtuese kallin terrin dhe

shkatrojnë huti rreth e për qark. Më vloi diç në tru: Ç'shoh më zhgënjën, kurse çka ndiej nuk i besohet... mbase për shoshë duhet përfillur arsyeja që mos të derdheshin huqet marroçe... Dhe, pse mos të ketë tokë buke në tërë atë hapsirë djerrirash? - troje të pakultivuara, ku hisja mund të bëhet e begatshme, pa tagrat shumëfishe, pa rjeput për së gjalli argatin e angarisë!?

Të uriturit i mëshojnë troç: herë ia dalin me gjysmë shpirti, e herë kafshata u nxirret nga kabzherri... vetë kërkoja shteg. Vallë kjo toka jonë a do të punohet mbarë pa koturo, pa qesim!? Përkujtova kularin e zgjedhës, "kerrin e thyer" dhe cikrrimet për kusuritje... Por, m'u shfaq Gjyshi që kërkonte parmendën e lashtë dhe vajtonte lahutën... vënte në Lahutë ndonjë këngë të harruar: Një herë lypte barot, herë strall për kapsollaçen që mbushet kah gryka.... e djalli rrëmonte nëntokën për të shqetësuar të gjallët.

- A po mundesh mixhok?!

- Paj, mu gëzua s'po di... pa çelës.

Bashkëfshatari i prapambetur nuk zoritet për format e përparueshme të punës në bujqësi, e qytetari ëndrron tregun e lirë, pa ia shkundur pluhurin tjetërsimit, kurse Mixhoku këmbëngulës vepronte brenda rrethit fisnor, ashtu si ndërmjet pleqërishtes së ndërgjegjëshme dhe fikjes mizore. E mbara e frymëzonte për të qenë ndjellamirë në pajtimin e gjaqeve, besën e Zotit dhe krenarinë e arbanëve. nga ana tjetër i dronte fikjes, për takatin e hollë, e sherrin që mund të piellte. Mbase pushtuesi i jepte krye të pamëshirshmëve - gllabërues e pushtetmbajtës - që sharrojnë në pellgun e ushujzave...

Gjyshi vën në peshojë inatin e Berishës, smirën e Gashit dhe, lakminë e Krasniqes, duke përkujtuar fjalën e urtë: "Besnik bëhu e besë mos zë". Mbase në sy të dushmanit arbani është baras me një laraskë, të cilën e çokasin njëqint sorra të zeza...

Gjallërimi zhagitet si ndërmjet errësirës e çiltërisë, mbase varfanjakët fashitin urinë me hithat e oborrit; me lëng specash zbusi egërcimin e idhçit, kurse gacëkeqen e ruajnë për ditë të zezë. Gajret marrin nga durimi që bren gurin. gjithashtu xhinsi jonë ecën ca përgazepshëm, por me shpresë e qëllim të caktuar: për jetë më të lumtur e lidhmëri të gjithanshme. Ngushticat e rrathëve të shtërnguar dhe mundësitë modeste vështirë u dalin në krye të gjitha grackave dhe sjelljes dhunuese të bashibuzukëve kryeneçë, të cilët kalurojnë në logun e ndarjes e të përçarjes që rëndojnë përpjekjet për mëkëmbje. E të nëpërkëmburit vëjnë në peshojë edhe tokën, sikur të, ishin shterrur të mirat e dheut e njeriu të hajë dhe, si dhengranësi...

- Forcat prodhuese përgëzojnë duarët e praruara....

- Nëse ia zgrapcon dritën bashkudhëtarit, me kenddo të dilje nga terri?!

Dihet, të pambrojturit dhe bashibuzukët i shiton moti i ndryshueshëm. Megjithatë Rotelët ende i qasen nënstrehës së varfanjakëve. Por, breznitë e përfillura - rinia përparimtare nuk do ta përgëdhel luciferrin, si hise e rinisë së ditëve tona, e cila po përfill qëndresën dhe durimin, duke ecur si ndërmjet dëshirës së flakët e mundësive modeste. Dhe, ndërron hapin, si "Ngutu ngadalë", pa vajtur pamendën, pa pritur ajamin.

Edhe për nënëloken nata kishte shtatë rrathë, e nuk ishte vetëm një javë, as me dymbëdhjetë muaj nuk njihej vetëm një vit, veç shekuj të territ e të gazepit. Por, Micani u dha të bijve uratën, duke i këshilluar: Mos dilni nga hatri i Nënës, se mund të hasni në llavën e ujqëve..... mbyt një, dy... por llava shkyen... nuk njih trimëri, as nuk ka kurrfarë burrërie...

Rinia i ngjanë fidanishtes gjelbëroshe - filiza shtalbë që hanë arsye dhe ecin në hap me kohën, në mënyrë që t'i qëndrojnë motet të ndryshueshëm. Ndryshojnë vetëvetën dhe përfillin zhvillimin e gjithmbarshëm. Bëhen edhe të qëndrueshëm që mos të zhguleshin "këtu" për t'u ngulur "atje", doemos qëndrojnë si "guri i rëndë në vend të vet".

Me ndërrimin e stinëve shkunden edhe gjethet, por pipat marrin musht nga trugu, pranë të cilit bien ashklat. Terr, skëterrë. Si në ankth hetova njëfarë ndryshimi që dridh telat e çekërkut: do të bëja faj të pafalshëm sikur sendet dhe raportet t'i merrja ashtu të pandryshueshme, të përhershme dhe të vulosura si me dyllë. Megjithatë tehu i lakmisë thellohet në tjetërsim, siç mbyllet dera me shpinë. Mund të bëhesha kafshatë e djallit, mbase e keqja - rreziku niset si hamendje e ndërthurrur tërkuzë, pa veçuar të vyeshmin nga zuzarët që mbledhin haraçin.

Edhe respekti nga frika zhgënjën dyfish: duke respektuar kësisoji i dëmtuari lëndon zemrën, shëndetin dhe ndërgjegjen, kurse nga ana tjetër nënçmohet sidomos punëtorja që nuk është aq e vogël, as e papërfillur siç duket në syrin çakërr. Andaj edhe "Rrota është e rrumbullakët" dhe, botës mund t'i shkohet rreth e përqark; të dy polet e rruzullimit ngrihen akull, kurse zemra e tokës zihet në lëngun e xeheve të zjarrita, si zjarri i së përditshmes sonë. Por njeriu i njerëzuar shtrinë velat e ndërgjegjes, si hark ylberi - qëndis gërshetën e vetdijes që zgjëron rrathët valëzues mbi rrafshin e patrinuar. Ajo energji lëviz akrepat e përparimit që krijon hisen fatbardhë, kurse prindi u lënë breznive diç nga lumturia e vet që të kuptojnë pse kanë lindur dhe ç'është vdekja... Trugu zgjer - "Blini Plak" nuk premtion strehë, as freski më të këndshme se ditët që përjetojmë ashtu përgazepi. Prandaj, lidhshmëria - uniteti kombëtar bën fuqinë e pathyeshme - qëndresën që shndërron shkatërrimin në fitore.

Megjithatë, duke ecur nëpër shkretirë, së pari shihja krojin e kristalët... Por, në ankthin e etjes uji më ishte bërë "fatamorganë", era e shkretirës çep bullushtre, më tutje i argjendët... dhe, sa më shumë digjte etja - çepi i art kallte rërën flakë të praruar nga rrezet mashtruese të diellit që nuk nxenë njësoj.

2.

Nënë, oj nënë! Dhëlpëra këputi këmbën e zënë në grackë për të shpëtuar kryet që merr vesh...

Vetë zgjohem heret - më përcejellë ofshama: Oh, nëna ime!

Dhe, ajo një sy e një djalë ua dhuroi shtigjeve të dritës; një djalë e rriti për punë të mbara; syrin tjetër ia vërboi befasia e kobshme, ashtu dyfishe, si barra ndërshej...

Në atë vazhdë përqendruam takatin kundër dy të këqiave: tradhtisë dhe sundimit të dhunshëm. Tradhtia then krahun e rezistencës, kurse sunduesi bën krimin edhe pse merr me vete mëkatet. Ç'andej rrjedh njëmendësia që nënkupton tehun e urtësisë e të grushtit - domosdonë e konfrontimit: dyluftim, ose në pleqërishte. Ndërsa njërit i përgjigjet e para, tjetrit i zëhej fryma në mohun e gjithçkajes...

Oh!

Më fal oj nëna ime

përcjellur t'kemi

pa drrasa varri,

pa sofer vajtimi!

Për drrasa të tilla

rrah ishte bërë zabeli -

zemra e shkëmbit varr

e trualli fortesë qëndrimi.

Acar - thatësirë - pluhur; të çakërdisur e lugetër - fikje hisesh të pambrojtura. Gjymtim e mëkate...

Fantazma e zezë shqetëson - përçanë vëllaun me vëlla, miqë e fqinj. Nuk shporret mësa murrjela që nuk kapet me dorë. Duket gjë e gjëzë e nuk është cikrrim? bie si shibël në sy e rrokullis shkëmbin - bjeshkën. Kuçedër hesapi... e plagosur zgjeron tërthoret për helmetat që ecin në rrotë të hekurta. Shkelin mbi popuj të vegjël, si në grumbull të milingonave - vargohe fatzitet që t'i ikin çfarosjes...

Varfanjakët kapuçbardhë, përkundrazi kapërthejnë hapsirën e nënqiellit të vendlindjes - bubrojnë në trojet e veta, si të drojtur nëpërkëmbur. Mund ta shuajnë urinë me frytin e thonjve, ashtu nën hijen e korbit, pranë gjolit të ushujzave, ku gungasin bretkosat e shqetësuar.

Urrejtja mpreh tehun për teh, nxit të zezat e kohës, e çon peshë bashibuzukët që bëjnë syrin gozhdë. Zabeli bëhet rrah që t'i ndërrohej emri... tokën e bëjnë plehrishtë e qiellin e mjegullojnë me të zezat e tokës..

Një shi i imtë, sado pak zbut pejzat e nyjave kyçe që mos të zhgardhëroheshin rrathët nga thatësira e përgjithshme. Ndërsa ndryshimet shoqërore harkojnë brrylat e kthesave rezistuese, përkundër stihisë që plogështon të vyeshmit. Ata zhbirojnë me burgi diamanti, në mënyrë që t'i dilte maja në skajin e përfillur nga prirja e ndërgjegjshme. Megjithatë filtri për pastrimin e ajrit të ndotur ende trajtohet si i pa arritshëm. Nuk e lanë barra qëranë ta blejë ndokush me takat të vet, mbase harxhimet kanë kryet e gjësë. Nga katër të punësuar, tre veç sillen e pështillen, urdhërojnë e ngatrollojnë pa prekur gjë me dorë. Palojnë humbjet në sipërmarrje - shkelin marimangat e i kapërthen gaforrja... Punëtori i katërt lufton për kafshatën e thatë, pa mbledhur frytin, pa çmuar dëmin....

Ndërkaq hetova se në leqet e ndërmjetësimit Rotelët vargohe si huj gardhi në ograjat e parrethekuara. Arat e shoqërisë i djeg hëna, mbase "fukarai është trastë e shejtanit". Një hise të bereqetit ia hanë sorrat, një hise e kalbë moti i brishtë. Tepricat duhet t'i mjaftojnë edhe për gosti. Bjerrakohësit prozhmojnë, kurse zullumi mëtrashet. Vuajtjet bëhen tërkuzë për t'ua lidhur nafakën arnautëve, disa nga të cilët mashtrohen nga premtimet: bukë për ekzistencë.

Shtylla e konakut - nënëlokja fisnike - fshinë oborrin e përgëzon magjen pranë vates në shtëpinë e zjarrit dhe, Babai shprush hinin - shpuzën e oxhakut që tymon. I biri gjithashtu punon, derdh djersë për t'i dalur mundi në dritë. Shet muzatin për shkuarje, kurse në kthim blenë një autoveturë, e cila vlen sa "puna e shkuar". Blenë edhe një traktor për lavrën e thellë. Bartë materialin për ndërtimin e shtëpisë moderne në fshatin e prapambetur. Dhe, zhelanët: vëlla e motër si këmbadoras i përvishen gjallërisë pa

përvojë dhe me takat të hollë. Motra shpërvjelë mangët në punët e shtëpisë, kapërcen derën e oborrit - merret nëpër gojë për të mirë. Vëllau ushtron duart e praruara për bukën e gojës, për "dy gishta fytyrë"...

Vrazhdësia lëndon të sëmurë e të shëndoshë, e Gjyshja bën ballsam prej luleshtogut. Dhe, vargohen rrjeshtat e argatëve. Gllabëruesi mbledh ujemin që fikë mullisin...

- Çka mund të jetë ai farë marifeti!?

- Çka tjetër, veç "mbaj me këmbë e ha me dhëmbë"!?

Dihet, tagri financiar terratis shpresën, shterr fitimin e njërit për të mëkëmbur tjetrin. Mbase MONOPOLI ka shekën me dy funda... uhanë e jep me masën dyfundshe, por kur ia kthejnë përdorë të zakonshmen. Mbase varfanjakët gjithmonë paguajnë më shtrejt... për çka nuk i shukatë skamja - i brenë hilja.

Në valët e jetës, si nëpër flakë edhe vegjëlia qet rendin e dyfishtë: luftë për liri e barazi, për jetë më të begatshme. Shushurima e almiseve të lehta dhe zhurmimi i makinave të rënda ndikojnë në formimin e ndjenjes për punë të frytshme, për buzëqeshjen që vret syrin çakërr. Mbase ironia dridh telat e shpresës për punë të lirë dhe të rehatshme. Por, lufta për ekzistencë nuk di mahi.... thellohet bungaja: vlime, ngjarje... ndërrim hapash në të panjohurën.

Arbëri don të mëltojë diç si gjethe lisi në prozhmin e gjallërisë, mirëpo, prashitja nëpër fortunë do t'i ngjante punës "shkel e shko", pa hirin e nënës, pa tumirën e babait... Ai dëshironte që të bijtë të rriteshin më rezistues ndaj grihës që brenë gurin, mbase "Njeriu është më i fortë se guri". Andaj Gjyshi duke kërkuar eshkë për strall mësonte të birin se lotët e gurit dhe çarja e pykës ia kalojnë zjarrit të ferrit që përcellon për së gjalli. Mund të falte vetëm brirët e djallit dhe, vënte në fre shkakun e cilësdo ndodhi, në mënyrë që varfanjakët të bartnin peshën e zullumit dhe, të vazhdojnë, si ngutu - ngutu... e ata ëndërronin kapsollaçën me karabinë, grushtin me mortajë - vdekjen me liri.

Ecnin nëpër grackat e të mallkuarit dhe nën drojën e KORBIT që u sillej mbi krye... rrëmben viktimën me gjithë hise. Shpresa i tërheq e mashtrimi ua humbë pusullën. Por, edhe ushtritë pushtuese puthnin tokën e huaj, se e veta i mallkonte.

Natyra e egër e maleve tona, huqet e Mëkëmbësit dhe pesha e zgjedhës i bëjnë arbanët më kokëfortë - këmbëngulës më të papërshtatshëm. Por në përpjekjet në unitetin kombëtar zhgardiherojnë rrathët e ngujimit në dritën e prirjes së ndërgjegjshme, si "Kush ka ndërgjegje ditën nuk friksohet natën"...

Eh shakir, o djalë -

për ment mbi kapuç

mos të qofsha falë!

U gjinda, si midis plazhit, ashtu si shkon mileti jonë në det... për pushim vjetor- këndellje. Megjithatë iluzioni më bëhej ëndërr, e ajo puhi e këndshme. Adhurim e dëshirë, diell që përcillon lakuriqët. Rotelët kusuriten e pushtuesi lëshon lozë në çerdhe të gatshme dhe jashtë grdhit - sillet si t'i ngacmonte grethat.

Në ironinë e besimit të ndërsjellë diç më mbërthen asht pashpjegueshëm, si ndërmjet dy zjarreve: i ngjajë fluturës që shpërthen terrin e ngjitet për llampë elektrike - digjet pas dritës. Madje, e gjora lëndohet si pahiri, kurse shytani nxirr brirët - i ndihmon Kryedjallit që nuk bëhet dot shëjt, as njeri.

3.

Çdo trevë ka varfanjakët e vet, të cilët gjallërojnë duke vepruar gjithmonë dhe gjithkund, ashtu të mbërthyer në thojza, mbase veçohen për vetitë e rralla, si dhe nga aftësia për jetesë nga djersa e vet. Ecin në dritën e buzëqeshjes dhe bubrrëjnë si milingona të vyeshme, pa drojën e nënçmimit, pa frikën e fikjes..

Edhe nëna e Arbërit për liridashësit ka gatuar nga "shtatë bukë çerepi" - brenda natës plle: me gëzim në zemër e rrezik mbi krye. Dhe, i biri - "syshkruari i nënës" në sheshin e nderit numronte kokët: disa të shituara ballë për ballë; të tjera në cung të druve - viktima të tradhtisë e të batares duke lënë vazhdën e mëdyshjeve:

- Nëse "Ti" për mua je vetëm "Ju" - ne të dy vështirë mund të bëjmë shumsin "Na"...

I vetmi - Lartëmadhëria e Tij Mbreti, sipas arshinit të tij, e quante vetën "Na"!?

- Por, mbeti i rrëxuar, në harresë.

Ndërsa bubrronim për kafshatë, ashtu të trajtuar si punëtorë argatë e fshatarë të pagëdhendur - cikrrim për kusuritje, moti i brishtë brente ndërgjegjen e njerëzve të hallakatur. Moti megjithatë ndryshon; ndryshojnë edhe stinët. Por, mbeten marifetllëqet, me të cilat kullandrisin kallauzët... rëndon sundimi,

si në garë me çizmën dhunuese e mjerimi rrjedhë si vazhdë kaçamilli. Në vend të lulekungullit thahet nafaka e varfanjakëve. Zullumi lëshon lozë, si "Mos Zot më keq"! Nxiton t'i mbyll shtigjet dhe derën e fabrikës... rrëzbit rezistencën ashtu duke marshuar nëpër skamje, në mjerimin e të nënshtruarëve. Me bashibuzukët e vet sulmojnë organizimin gjithkombëtar të xhinsit tjetërfare. Mbase edhe skamja mbiell sherrin që këput nafakën e popullit të shumëvuahtur, kurse dhuna ndrydh forcat që do të bënin unitetin kombëtar; prish shartet e burrërisë dhe pengon popullin liridashës që të mbajë dizgjinat. Ndërkaq Kryengjeshuri ravizon Kartën gjeografike, si të qepte gëzofin hegjemonist me copat e rrafshlartës, sikur të ishte lëkurë bualli për opinga gogishte.

Dhuna e shëmtuar rrokullis pullazet, duke shtypur të strehurët e mjerë që t'i puthin themelet e rrafsshuara.. Pa uzdajë se arbanët mund të sillen butë ndaj tij mbështet forcën në ligështi... Nxirr arbanët jashtë ligjit: i shpallë ilegalë - terroristë, sipas surratit të vet që sprasmi t'i vrasë pa gjyq, pa përgjegjësi kurrfare...

- Gjysh, do ta shtrojmë një postah oçiçi nën hije të Qarrit...

- Ka përjetuar Gjyshi mot të mirë dhe shumë të keq: re të vështira e të reshura shkatrruese - shpërthime të përgjakshme. Por, kur ta lëshoj ballin e oxhakut, çarri më duhet vetëm për drrasa varri!

Hetova se gjyshi bluante me mend një çështje që bartet gojë nëpër gojë: si mund të fitohet liria pa zhurmim armësh?!

Qëndresë... durim dhe, urtësi...

Një ditë prej ditësh, në fshatin që s'duron kallauz vjen një mysafir i lartë, të cilin fshatarët e presin përziemërsisht. Secili e fton në konak, por e vendosin te I Pari i fshatit - në Odën e burrave, në të cilën kur flet njëri të tjerët dëgjojnë...

Shtrohet SOFRA me dorë në zemër. Bisedojnë çiltërt duke spikatur shikimin sy më sy, mu si puçen bebëzat e qeshura... E përcjellin me "Mirë u pafshim"! siç e don mikëpritja shqiptare.

Mysafiri mirënjohës don të di diç më tepër rreth fenomenit: "Tym për shtëpi e qejf për njeri"? Viziton edhe fshatin fqinj. Aty "s'e njihnte qeni t'zo'në": secili krye më vete, si ai e kërkushi: më trimi dhe më i dishmi... "të gjtshëm" dhe kopracë që s'u del gjë nga dora. Askush nuk deshti t'i ndërrojë dy fjalë me te, nuk e ftuan në konak, as nuk i shkoi në krah për përcjellje...

U largua mysafiri si i pa vërejtur, mu si mos të çonte kantar as për një kacidhe.

Vizituesi i urtë, para se t'u lënte falmeshëndeten shtjelloi njëfarë meseleje që muar dheun: Uroi që të

gjithë meshkujt që e pritën aq përzemërsisht iu lut Zotit t'i përfillte një i mençur. - çeli shteg që të bëhej e ditur se fitorja e lirisë dhe mirëqenia gjithëpopullore çojnë ku soset kufiri i skamjes - fund i të të huajturit.

Edhe treva jonë nuk është një fshat, por shesh i nderit - trualli i mijëta fshatrave e qytetesh të prapambetura, të lëna pas dore, por edhe të shkelura, sikur të ishin kafshatë e djallit, përçka edhe banorët e tyre marrin kryet në dorë - i mgjiten mergimit, si ta kishin hise të luftës për ekzistencë...

- A do të ktheheshe bir-o ndonjë herë!?

- Po, me kusht që haku t'ma sigurojë idaren.

- Prit, sa të bëjë shelgja rrush"...

Ç'përjetim i gazeptshëm! Burri do ta mbajë shtëpinë e gruaja bëhet drugëz: prej xherxhefit në arë; prej fshisë në vek, në shtrungë e në vathë - qengji e viçi e brengosin baras me carrokët... të dyve u mohohet kryshkalla e burrave që mos t'i dalë lezeti parillëkut...

Megjithatë, më mirë të shkolluar, rastësisht edhe pa punë, se rrogatë për angarië... ose "prite Zot" mërgimin, pa uratën e babait, pa puthjen e nënës, ku motra bëhet drugëz e vëllau vajton emancipimin... lugati mbështill lëmshin që huqet të pezmatohen e arbanët t'i numrojnë shkallët, pa përgëzuar urtësinë e babait që frymëzon rezistencën. Aty lavrohet kopshti, në të cilin kultivohet edhe kopshtari. E, "Unë" për ty, i thuhet fqiut, nuk jam i tepërt, në mos tjetër "Ti" për mua paraqet diç... të dy mund t'i ngjiteshim përpjetes - vazhdës që bën praktikën jetësore të gjithëmbarshme. Mbase edhe besimi i ndërsjellë krijohet në vepër dhe nxit përparimin, pa mohuar të veçantën ndaj së përgjithshmes, pa ndërruar: të afërmin për të largëtin, as të rrezikuarin në vend të të plotfuqishmit...

Mbase edhe dollapët ndërrojnë pozitën: poshtë-lart dhe anasjelltas, si në zhgënjim:

O "shëjt"!

Pse më shitove?!

Të mbajta në shpirt,

Punove heshtas, nuk të zgjati

- Mbetë... i ngrat!

Gurin cokata për blojën e bardhë

Bukën e rrita - grunajë...

Ma zvoglove kafshatën -

Gjelucë i fryrë, i mëshove troç

Kryq e tërthot, si thiu n'kallamoq!

Rrjedha e ngjarjeve zhurmon për bukë, ujë e dritë. Arbanët i kundërvihen veprimit të pandërgjegjshëm, mbase shtyllën e mbështetjes e skalisin me vetëdijen që thadron pa drojën e dështimit.

II

SYRIÇAKËRR

1.

Tashmë, syri çakërr shrregullon hapin; ndërsa fitorja që i ngjanë shkatrrimit ende nuk ka përgëzuar fundin e luftës... Nuk dihet a zjarri që kallë vullkanin e heshtur, apo krateri i djersitur trazojnë stinët e brishta të kapërthejnë hijeshinë e bebëzave të qeshura, për të qenë agimi më i zymtë!?

Më shtynë diç e brendshme të vakarrohem me shpuzën, kur prushi djeg, e pushtuesi zotëron tokë, ujë e ajër... Djelmoshat tanë megjithatë bëjnë kthesën e ringjalljes dhe të përtrirjes së truallit që nuk bartet pas krahu. Një hise Micanësh ende e joshhija e mbretit; një tjetër hise vajtonin sakicat e kryqin e thyer, kurse pjesa dërmuese: ku me hiri, ku pahiri i mëshonte shytas SYNIMIT të së "Kukes", si veshje përandorake e famës që do të sprovohej në luftën e klasave, me përforcimin e pushtetit popullor që mbështetej në Periudhat Kalimtare... edhe vetë dergjesha në ankthin e shoqërisë pa klasa, ndërsa nën strehën time dimrojnë sorrat e zeza dhe bredhin çakojtë e shkapërderdhur. Aty Sllavoja kurdis ndarjen për të shnukur diç nga hisja e papërzier me vullnet, pa fituar me djersë të ballit. Por, shiton... shiton me syrin çakërr. Ç'shoh më mashtron, e dhuna thanë krahët e punës... bereqetin e dëmtojnë "shpendët grabitçarë" e kulari rjepë qafën e mëzorëve.... Shfaqet njëfarë mrekullie, e cila në vend të dobësimit, më trimëroi: mos të pritja kush e di çka prej hirit të premtimeve. Mbase rrjeti i leqeve ndërthurej me mjeshtrinë e syrit çakërr... Tundet dinakria, e mundi i varfanjakëve kullohet në cedillën e tjetërsimit deri në shkallë që edhe njeriu të bëhej paskaj i blojës pa rend.

Micanët megjithatë shuajnë urinë me hithat e oborrit dhe etjen me ujin e Erenikut... Krijojnë lidhje të ngushta me rreze veprimi të gjëra e mundësi që remtojnë zhgrehje grackash dhe shthurje sulmesh bashibuzuke. Ata nuk vëjnë në peshojë hisen e patundshme - tokën... atë e kultivojnë me djersë për t'i begatuar të mirat materiale e shpirtërore. Mbase tehu i lakmisë thellon tjetërsimin e mallit e të shpirtit. Ndërkaq, e keqja niset si hamendje, por bëhet tërkuzë që ia këput nafakën hakut...

- Këshilla e imponuar dhe respekti nga frika kallajisin mashtrimin që merr qehren e muzgut.

- Vetëm populli që rrit brezni, të cilat mbizotërojnë fikën mund ta kurorëzojnë trimërinë me liri - hakun me punë.

Hilja gjithashtu zgrapcon hakun dhe shrregullon marrëdhëniet: shkel syrin çakërr dhe terratis çiltërinë.

Andaj Micanët shprushin hinin e urëzave të oxhakut që tymon, ia dinë vlerën vatres dhe ruajnë zjarrin të pashuar. Mirëpo, djalli përzin grurin me egjër, lën brirët peng, e i hyn shpellës për të hulumtuar mitet e nëntokës...

- Kryqi i thyer kacavirret si nishan për merita.

- Pushtuesi shpërblen krimin...

Vargu i ngjarjeve dëshmon se populli jep të mundshmen, pa i kokoris prapa. Me hisen e pandarë kalojnë shtegun; me ashkun e zemrës do ta përforcojnë bashkësinë jetësore - unitetin kombëtar. Në kushte më të përshtatshme do t'i përvisheshin zhvillimit të përgjithshëm që të ishte më paqësore dhe e këndshme ardhmëria, pa dallim kombi, feje, as ngjyre - pa huqet e syrit çakërr.

Përplasjet për zhgarkimin e brengave bëhen leqe e ato tërkuzë; skamja zhagitet deri në paskajshmëri. Shihet vazhda e syrit çakërr, se ai që ta han bukën e ta përmbys kupën ua rrotullon vendin sendeve, por në valët e rrëmbyeshme kapet si i mbyturi për shkumbë. Duke shregulluar hapin pezmaton edhe sinqeritetin: han fjalët, premtimin dhe kryet e vet...

Edhe Arbëri eci, eci ashtu gjumash, pa jastek për krye, pa sexhade nën këmbë, ndërsa dikushi fluturon si ment mbi kapuç; të tjerë bien viktimë e moteve të brishta, e dikushi rrëshqet si "ngreh e mos këput".

Argatët e angaries dhe fshatarët e qesimit - arbanët e marrur në thumb vargoheshin si para thertores: të parët do të dëbohen nga puna, kurse të dytët, sipas mundësive, do të rralloheshin deri në çfarosje, në mënyrë që t'u çilej shtegu "dashamirëve të Zotit" të zbrisnin në trojet e premtuara.

Micanët e ndërgjegjshëm përkundrazi farkojnë kënaqësinë e mundshme për zhvillimin e lirë të marrëdhënieve që mbështesin besimin e ndërsjellë; kapërthejnë thesarin e të arriturave me forca të veta dhe shtojnë optimizëm për jetë, pa drojën e zhgënjimit, as të pendesës. Kaliten varfanjakët në vështirësi, si sprovohet ari në zjarr, mbase edhe n'ari ka çka tretet. Dhe, kur hetoi Micani se po vlonte diç zhurmues, si krater i djersitur... pyeti të bijtë, ashtu me të vjetrën:

- Ti, si e përballon të ftohtit!?

- Vetëm jam i nxehtë - era hyn këndeje e del andej...

- Hëë! E ti? - i drejtohet të ndërmjemit.

- Unë të nxehtit e kam në gacëkeqe: ose ma skuqin, ose ua ftohi!

Micani bën sikur t'i çilej një shteg i ri; beson se "Sugari i Nënës" do t'i rritej më i urtë dhe me nafakë...

Edhe vetë eci, si me droje, si "ose - ose", ashtu vetëmohueshëm, si "të del ku të del", por mos të bëhet ngecje, si "as këndeje, as andej"... mbase lehtë humbet pusulla në bungajën e mosmarrëveshjeve dhe të përçarjeve që u bie ndërshej befasia - i shtrëngon syri çakërr.

Më së keqi është kur pushtuesi paraqitet sikur të ishte pjellë e PAQES, kurse Kryengjeshuri bën krimin. Merr krye si brinoç që nuk sheh nën vetulla e teposhtë; vrapon kah majet e pashkelura, duke ushtruar dhunë e çfarosje ndaj xhinsit tjetërfare. madje shpall vetën shpëtimtar i "botës së lirë", e sillet sikur të nënshtruarët të ishin dele që numërohen në shtrungë.

Përpjekjet për të parë dritë, megjithatë zbusin marrëdhëniet e acaruar, në mënyrë që rrezet puthin kthjelltësinë e shpërthen vrulli magjik i dashurisë pa interesin, ku urrejtja njollos lirinë - gufon zdrali e këmbëve të palara.

Arbëri, megjithatë i ngjitet Kryeshkallës, pa mantelin e murgut, pa hirin e monarkut së bashku me prijatarët e lirisë, të cilët u sprovuan në sheshin e nderit. Aty njëri pushtues i kishte qëruar hesapet me rajën, kurse tjetri ushtronte syrin çakërr, duke lëshuar lozë në trojet arbërore, në mënyrë që t'i çfaroste arnautët. Shton metehe përtej gardhit dhe gërmon që të shterreshin "Gurra e Bardha" - burimi i Erenikut, as dele mos të blegërojnë atyre rudinave; zhgun i bardhë mos të vekatohet, shokë e larme, as këmishë me tire... mos të rritej djalë, as vashë, as zog Shqiponje që i bie në vete sorrat e zeza, të cilat tferrin farën para brazës - lënë shterpë hullinë e mirëfillit.

Nga shumica e pashositur secili rotel sprovon brrylat duke mohuar të përgjithshmen shoqërore për të veçantën vehtjake, si rrahgjokës i paprekshëm: i aftë për fjalë e trillime që lëshohen mashtruese, e dalin gënjeshtër të paskrupullta, për sherr të të cilave paguan haraç vegjëlia e nëpërkëmbur.

2.

Një re e zezë, si në harresë, sjellë të reshura mbi krye të Bacës që ecën ashtu trok, pa hetuar thikën pas shpine, pa vërejtur syrin çakërr; fitorja i largohej, takati i hollë e përvojë kurrfare. matrapazët pushtetmbajtës rrumbullaksonin hisen e zgrapcuar nga dhëmbi i qelbur... ndoshta hiri i zotit merr hakun, Sllavoja lakmon trojet arbërore, të cilat fundja i duheshin edhe pa arnautë - djerra të shkreta, si miraz pa trashigimi. Mbase NENI i sjelljes së pahijshme me huqet kryeneçe rritet si diç që lavron me buçuk, ashtu pa siguri kurrfare dhe shikon çakërr, si ta kishte lënë syri dhe kujtesa... edhe rrafshi

lëngonte si djerrë e braktisur.

Dhe, ç'të shihje?!

Dimër - acar i zi - gjurmë të përgjakura kah të sheh syri... mot i brishtë. Shtrëngata rrëxon diellin me dhëmbë, e njeriu i bëhet ujë njeriut. Gjaku vërshon ligatinën e ushujzave të fryra spic: njerëz, rrinça e krimba të përzier vlojnë si pa krye, pa ndjenja kurrfare. I humburi pëson fatin e zi, për ment mbi kapuç, heshtet fjala e zhurmon dhuna. Njeriu i punës mbetet "trup o Zot"... pluhuri çohet dredhë që bën fuzë të uriturit, të cilët kur "hanë arsye" mashtrohen, duke i mëshuar troç thejnë qafën pa iu dhimbur askujt...

Shtinjaku kurdis grackën e lojes me vdekjen, mbase të gjallët e marrur në thumb ishin të papërshtatshëm ndaj bzhytave që tymosin viktimat me "tamjanin e bekuar", për të tretur erën e keqe që kundërmon nga goja e kokës, të cilën e drejton instinkti shtazarak.

Mbizotëron gjendje anarkie, ku politikaxhitë fajsojnë politikën, e përgëdhelin syrin çakërr - lindin bastardhimet që shëjtit ia prishin fenë, e luciferrin e ngrisin në qiell - me veprim dhe sjellje kësisoji doemos shkaktojnë shregullime në marrëdhëniet ndërnjerëzore: zbehet frymëzimi paqësor e i ftohen pejtë optimizmit që përfill ecjen në hap me kohën. Edhe Mëkëmbësi zgërdhihet parasysh e nersen çakajt tinzisht... shtihet sikur të kishte zbritur nga qielli, për t'i rregulluar dukuritë kryeneçe; nuk përfill sjelljet e ndërgjegjshme, por rrokullis rrungajën që t'ia zë grykën vullkanit, shuarja e të cilit nuk i shkon dot përdorësh. Bën të përdreqshmen që mos t'u lën gjë në dorë arbanëve në mënyrë që të bëheshin darkë e djallit.

Njëherazi edhe xhinsi im shtrin hapin në të katër anët e orientimit, si përtej syrit çakërr, por nën drojën e zierjeve të befasishme. Mbase mund të shpërthejë krateri i djersitur, i cili dergjet nën shpuzën e gacave të gjalla. madje ata që luajnë me zjarr mund të digjen në llavën e vullkanit të heshtur... Në atë tollovi doemos nxitet mospërfillje, në të cilën çatallohen sytë e prishet shikimi. Syri çakërr me urrejtje ushtron dhunën mbi arbanët që nëpër terrin e ferrit ndezin kandilin e dritës. Ajo trimëron breznitë e zgjuara të nisen nga rrënza e shtrojerës për të dalur krye majeve të pashkelura.

Aty grethat zemrake lëshohen turras, si arbanët, të cilëve u shkelet sofa dhe u praptohen DJEPAT. Ata përmbushin kuptimin e jetës që shpreh natyrën dhe karakterin micanian, të cilët nëpër situata të gjendjes së jashtëzakonshme shprehin inatin që zën nthua midis rrafshit, si edhe nënçmimi ndaj tyre që shpesh shndërrohet në kacafytje të përgjakshme. Mbase në kryet e nxemë ruajnë hisen e vrazhdësisë që stërkeqet më rastin e nënçmimit, siç thuhet: "Pak m'u duke - shumë më dole"... Micani shpërpush gacat e mbuluara nën shpuzën e prushit, me qëllim që arbanët të lidhnin dengun e tfillakëve që mos të

theheshin si krande të thata.

Edhe Baca i hyri Luftës çlirimtare i vetëdijshëm se s'prova do të ishte e rëndë dhe e përgjakshme edhe pse nuk e dinte si do të dukej çlirimi... I grahu pa peshuar rrezikun veç hisja mos t'i mbesë e shkretë...

Varfanjakët, si mos të kishin ç'të humbnin kalojnë nga njëjasi në shumës, pa ndarë hisen, pa rrethekuar oborrin. Ndërsa dushmani shiton me zjarr në sy e thikë pas shpine: vazhdojnë si fidainj të frontit...

Në hapin e parë përplasen veçoritë dhe e quajnë sprovim të dyfishtë: zhdërvjellje në leqe të tradhtisë dhe kalitje në peripecitë e Periudhave Kalimtare...

Së dyti i mëshohet nëpër rrungajë, si "të del ku të del" dhe bashkarisht i ngjiten gllavinës me spica të zhgardhëruar.

Sprasm, "sivëllezërit" nxirrin brirët e djallit, kurse arbanët me zorë nëpër këmbë vrapojnë kah Uniteti Kombëtar... Aty i kcen boça kantarit pa mbledhur bereqetin, pa i zënë majë mullarit.

- Na e kanë marrë për gryke! - ngacmoi inatçori.

- Do t'i dalim në krye urtësisht... - predikuan ata të pleqërishtes bashkë me Kryepëlnarin.

Kisha mbetur me pyetje në gojë: Kujt do t'ia shuante etjen një Ujësijellës i përkohshëm, fabrika apo dykilometra largpërçues që kurrë s'u sqava çka përçon?!

Lufta shkatërron njeriun, - shtyllën e jetës; urën që bashkon brigjet kundruall; plang e shtëpi - pranverën e jetës, në të cilën paqa mundëson krijimin - ringjalljen e ekonomisë - burim i punës, dhe i mirëqenies në jetën që han arsye.

Por, çekërku që rregullon syrin çakërr do t'i mbet peng kohës: lindje - vdekje - lindje... mishrojnë njeriun, si ai jetën.

Në këtë vorbull Fodulli lëshon lozë pa ajam; vada kalon përbri arës e bimën e djeg hëna - përcillon dielli që nuk nxenë njësoj, ndërsa ne ende falim pabesinë!? Megjithatë "dollapi sillet": kapakët e deriçkës së shtegut, për arbanët, mbyllën nga të dy anët... por heshtja dhe harresa nuk falen dot.

Ndërmjet prirjes ndjellmirë dhe rezistencës së qëndrueshme arbanët sprovohen në levrën e thellë, si përtrirje të jetës së re, por nuk dihet pse nuk paskshim patur vit të ri?! Motet në ndërrim quhen vit i ri, me të gjitha ndërshejzat dhe dëshirat e përealizuara që ndërthurrin shndërrimin e viteve duke përforcuar shpatullat e gjëra të punës... Por paksohet jeta për një vit, e ne i gëzohemi momentit...

Në risitë e panjohura, tre tipa imponohen, si të veçuar:

Shtinjaku që shfrytëzon naivitetin e shokut, në mënyrën gjoja bashkarishte e dinakrisht lot rolin e "Budallait të Oborrit Mbretëror" që shpotit meshkujt, duke argëtuar mysafirët edhe në logari të të zotit të shtëpisë... ai mundohet që duke prerë dru mos ta cungojë këmbën; mbase në mahi mund t'i këputet nafaka befasisë, nëse nënkuptohet si gjysmë e vërtetë... Por, punën më të ndyer e bën ai që ta han bukën e ta përmbys kupën, mbase "Buka që thehet një herë nuk ngjitet kurrëmë".

Mëkëmbësi kryen punët e veta përkohësisht, si i dërguar i të madhnushmit. Në emër të tij çatipi ngreh FYTZAVEKUN dhe shanë e përbuzë atë që kryen punë zyrtarisht. mallkon ofiçarin që qet VULËN mbi aktin ku thehet syri çakërr...

Edhe Sllavoja kishte zdashur Mantelin e Murgut, por ushtronte adetin e faltores, e cila ia kishte themeluar mbretërinë - shiste fall për demokraci e i binte daullës në vallën e arushës... kallajis telat e çekërkut të vjetër, kurse çakajt në tollovi hanë edhe klyshët e vet e sllavojsit shkaktojnë fatkeqësi për xhinsin tjetërfare, duke thyer edhe besimin e ndërsjellë.

Fitore, megjithatë do të quhej sosja e kuririt, ku nuk mbet fije dyshimi për shpagim.

3.

Ndjekësve që ecin pas hijes së djallit u lëvrisin sytë pa fiksuar cakun, mbase disa shikojnë poshtë e vrasin lart, si në tavan, kurse syri çakërr "ia merr masën": lakmisë, smirës dhe urrejtjes. Ushton diç, si nga bjeshka e vërshimet mbushin "përroin e thatë" breg më breg; uji mbulon fushën e kalbë bereqetin... ndërprejnë lidhjet e lën varfanjakët pa ndihmë kurrfare. Urithi që "nuk ngopet mësa breshka gurë e dhe" bën kryet qyski e zbulon këmbët e nëperkës... zhvillohet katullaça e nënshkallës - tup e në ballë të oxhakut, si t'ia kishte lënë Babai... kullandris pa dorë në zemër, pa "ujë në sy"... vazhdon zhurmimi: "ik e ndiq"!

Fantazma, tashmë është vetëm kuptim përkujtimesh rrënoqethëse, bashibuzukët e pancirit mprehin thikën në ironinë e kalesës; përziejnë kalbësirat e kohës së perënduar dhe sundojnë në emër të shëjtit e të shejtanit...

Bastardhët e dy kombeve, me nga një sy çakërr, bëjnë krime ndaj popujve që mund të ishin miq të mirë dhe secili nën strehë të vet. Arbanët, njëherazi kthjellin shikimin, si "Rri shtrembët e fol drejtë". Mbase

pesha e drejtësisë ngjeshë gjurmët, në të cilat sllavojsit nuk i shpëtojnë rrallimit, si "Kush ia bën gropën tjetrit bie vetë në të"...

Syri çakërr, megjithatë "thith mendimin" për të bërë pabesinë... mbështillet lëmshi në mënyrë që qoftalargu bën të vetën. Pastaj falsifikohet marrëveshja, duke përbuzur sinqeritetin, në mënyrë që të fryhet skamja. Madje, bashibuzukët e pushtuesit nuk njohin rend, emër, as ligje... bëjnë krimin dhe ngulen si rriçna në lëkurë të buallit. Andaj Micani këshillonte të bijtë mos të përziheshin me buaj dhe mos t'i lakmonin uniformës. Mbase dushmani do të vazhdojë të na zhvesh edhe nga ndjenjat njerëzore.

Arbanët mund të rrezikohen, duke mos kërkuar ndihmën e huaj; por nuk bëhen dot rezervë e artë e luftës së ndyer, as nuk donë të mëshirohen nga i padhimshmi. Mbase kush nuk e njeh luftën për liri nuk mund ta kuptojë as paqen, nën hijen e së cilës njeriu mund të punojë me krye të vet. Në paqe rrezja e veprimit mund të përfillet duke shtrirë valët ndjellamira edhe nëpër erën shumëdrejtimshme. Sa më e gjerë të jetë rrezja, aq më e fuqishme shpërthen lëvizja që dëshmon prejardhjen dhe forcën e arbanëve. Andaj edhe i përmbahemi fjalës së urtë: "Guri i rëndë në vend të vet". Edhe solidariteti puth horizontin e popujve të vegjël. Micanët që falin diç dhe harrojnë më shumë - përsërisin përvojën e idhtë. Nga të drejtat e tyre kurrë nuk heqin dorë, mbase pa shkelur inatin nuk i thehen brirët djallit. E Micani nuk lutet, as nuk ankohet - i grah më të vetën...

Tym e mjegull - rrethana të papërshtatshme - zhurmim armësh. Zihet krateri i djersitur që mund të shpërthejë llava e zjarhtë; e zjarri djeg rreth e për qark, then diga e pengesa = shiton bimën e zemrës.

Dhe, babai më fliste për Gjyshin... e mua më dilte vetja qejfit. Shifja vetën "një kokërmel" në mjedisin jetësor, ku edhe sendet e vogla më dukeshin sa bjeshka që i bënte hije Rrafshlartës së varfanjakëve gazmorë. Mbi atë trevë të bekuar lind e perëndon dielli që nuk nxenë njësoj: argatë e rrogëtarë - mëditës - fuqi krahu që bredhin duke bjerrur kohën... e mërgojnë për kafshatën e gojës... të idhtë e të përgjakur. Madje edhe përmallohen për gurin e shkrepave të thepisur; për strallin e truallit të babait, për hurdha e pllaje, prozhme e mal; për përroje që shterrin pas vërshimave e lumej gjarpërorë, brigje e kodra që i bëhen kurorë horizontit përreth me re të skuqura në Lindje e në Perëndim. Aty lind e perëndon dielli, pa vajtuar dy vëllezër, nga të cilët njërit i prinë mortja, e tjetrin e shtyp i veti... por cili fat shndrit kur humbet arsyeja?!

Në njëfarë zemani edhe egërsirat kishin dalur në gjueti. Ujku, dhëlpëra dhe gomari - lëshohen pas gjahut dhe, gjuajnë një fëllënzë fatzezë, një dash të shkëputur nga tufa dhe një muzat kapricioz. Ndalen që ta ndajnë prenë... Gomari, pa u hamendur thotë: kjo është punë e lehtë... fëllënza i përket zonjës dhëlpër, dashi ujkut e muzati mua... Në atë çast ujku i ofenduar i këcen në fyt gomarit të mburrur dhe e

lëndon rëndë. I drejtohet dhelpëres: Ndaje ti Zonjush! Ajo lëpihet pakëz, si më përgëdhelje dhe, thotë: Fëllënzën po ta fërgojmë zotrotës sate, dashin - fërlik për drekë dhe, muzatin për darkë... Hë, kush të mësoi kaq mirë? - pyeti ujku syskuqur. - Ai që po i dridhet këmba. - përgjegji dhelpëra dinake...

Vëreja se me pak mjeshtri Arbërit do t'i shkonte përdoresh t'ua ndërrojë bigën rigave të imta, të cilat zbusin sado pak acarin e urrejtjes dhe, ia lën tehun mbarë mirëqenies. Mirëpo, shtalbat pa përvojë, rrafshi i patrinuar, as mundësitë modeste nuk premtojnë aq sa mos të lëndohej trangu i shituar nga syri çakërr.

Zhvillimi i ngjarjeve të përgjakshme nuk mundëson zgjidhje që bëjnë ndonjë kthesë tjetërfare, sidomos në dobi të arbanëve kurrsesi. Megjithatë, njëri nga prijtarët, më zëmadih iu mëvesh Krerëve të fashios, kinse për të arritur unitetin kombëtar, kurse të bijtë e magjepsur nga nacionalçlirimtarja, e adhuroar ashtu befasisht, përqafojnë mashtrimin e quajtur sllavizëm... Ai do t'i qërojë hesapet me mizatrollet që shtohen si fara e hithave...

Dhe, dëshironim që Arbëri, nipi i Bacës ta kuptojë shikimin e mbërthyer nën strehën e vetullave çardak të Micanit, i cili s'don kend më tepër se të birin... Atë e këshillonte, si ndërmjet çortimit dhe porosisë: Mbaje biro dhe ruaje kapuçin e bardhë! Ai është shëji magjik, i cili qëndron si duk që i zë majë mullarit... shpreh krenarinë arbërore, por mbledhë edhe rrezik për krye të vet: është i bardhë dhe fatbardhësisht cilëson arbanët, të cilëve u bëhet mburojë, si helmetë e gëdhendur prej strallit të trojeve arbërore. Aty zogjt e SHQIPOS mbjellin e korrin arën e nënshtëpisë dhe shtrojnë sofrën me dorë në zemër: të urtë e të krisur; syshkëndijë e çakërr, divdrangoj në sulm e lepuj në të ikur - të idhtë në të kthyer të hakut, veçanërisht nëse u prek në sofër.

Aty çilen shtigjet e dritës... aty mortaja ta shtron më cohë të kuqe e të mbulon me zinë e përmortshme...

Aty pushon një burrë -

Një...

Pa drrasa qarri, pa gurë varri!

Diç më shqetëson! A gurë e dhe të përgjakura, apo vatra të shkrumuara - zjarr i shpërpushur!? Mos vallë, shekujt marrin anën e barbarëve edhe pse durimi i përforcuar me qëndresë then çelikun e mizorisë!

Shkelqim, po... i gjuhës amtare - hijeshia e nënës dhe urtësia e babait gatuajnë ngrohtësinë e bijëve e bijave tona që ia kalojnë heshtjes së kraterit të djersitur.

Megjithatë, nuk e dija se sllavoja edhe buzëqeshjen e kishte të irnosur më urrejtjen e syrit çakërr.

III

SHKOLLA ME BISHTUK

1.

Në agun e atij maji fatbardhë i këndonim kohës së farfurishme që forcon krahët shtalbë. Dhe, ecnim vrullshëm të takonim bashkëfshatarët që kurrë s'i ranë rrafshit, por i grahnin krye më vete dhe, asnjë herë nuk e thyen kryet pahiri.

Fshati shtrihej mbi bregoren rrënzë shullërit vetullhënë, përplot me xehe të cilësisë fisnike, mushtin e të cilave shekuj me radhë e thithnin ushujzat që notojnë në Pellgun e Erenikut.

Edhe xhadja e pashtuar e tërthoret, si udhë pa udhë çonin kah "Kroni i Thanës", i cili mbanë peshën e ngjarjeve që përkujtojnë fatkeqësitë tragjike - legjendën si vrazhdë mjerimi të mbushur me djersë e gjak.

Përreth me prozhme të krasitura megjohej fusha e rrafshhtë, si tepsi, në të cilën rritet pasula miculë dhe buka e misrit, me të cilën shuanim urinë. Avulli i mrumes ma shtonte shijen si sheqeri i nëngjuhës. Kështu rrënjosej xhinsi im, në trojet atërore, me kulla dy-tri katshe, me Çardakun e shtrëmbëruar e frangjitë e përgjakura; oborre të rrethekuara, si ledhe kështjellash të lashta, e oxhakun që tymon mbi gjelbërimin e pemishteve degësh të përkulura nga fryti kalavesh.

Lisat e përhhjedhët kah qielli i kaltërt përkujtojnë dragojtë e qëndresës burrërore, mikpritjen me dorë në zemër...

Edhe Ereniku kalohet mbi vigun që bashkon dy brigje gjelbëroshe, kurse bagëtitë dhe qerret e ngarkuara me bereqet i binin përmidis vaut të papërshtatshëm për kalim.

Në atë çast përkujtova një ngjarje tragjike, për të cilën më kishte treguar im atë që për fat të keq vdiq "sy hapur" kah trojet e zaptuara.

Edhe Ereniku vërshonte pa gajlen e viktimave, pa dhimtën e bereqetit të mbytur në ujin e turbulltë që s'kalohet "va pa va". Kush i gjallë s'kalonte këmbë, as nuk i hynte pa trap...

Kaherë ishte mbytur një trim i xhinsit tonë, të cilin e kishte rrëmbyer vala. Fshatarët kishin dhënë kushtrimin. Vraponin në poterën trishtuese: mos e shpëtofshim, bile ta nxirrnim kufomën, mos të shkonte pa shënjë, pa dokë...

Ishte krijuar tollovi, zhurma përzihej me shtrëngatë e tretej në valët përbirëse, ashtu tmerrshëm dhe pa shpresë.

Duke kaluar atypari, një burrë i stërkequr, me zërin spirrak tërhoqi vërejtjen:

- Ç'është gjithë kjo tollovi!?

- Është mbytur Mican Galani!

- Ani!?

- Ani, ani... por, duhet ta gjejmë.

- Heu, shëmtim! Mos e kërkoni rrjedhës tatpjetë! Se, nga inati edhe i mbytur i grahë përpjetës...

Ndërkaq, hetova se kisha ngurrar në vigun e vogël që luhatej mbi lumin e rrëmbyeshëm, kurse djaloshi që më shoqëronte kishte kaluar fluturimthi. Na printe "Ora" ndjellamirë dhe, më kujtohej thënia e nënës: I riu me një turr kapërcen tri therra e një kaçë! Nuk e kisha shoshitur që ta dalloja ironinë e kohës... Por, hovi rinor, synimet iluzore dhe qëllimi i përcaktuar do të na nxirrnin disi nga vështirësitë e pas luftës dhe sprovat kryeneçe.

Praktika e ushtruar i ngjante vazhdës së kaçamillit.

Ecnim duke mallkuar rrugën gropa-gropa, kapërcenim lumin pa Urë e Malin që s'e çfarosi sakica e dushmanit... bashkëfshatarët gërvishtnin fushën dhe e quanin lavër; sprovonin takatin e hollë të atyre ditëve të paharrueshme. Shkelnim si mbi krye të urithit që çonte dheun midis livadhit e ia falte dreqit edhe ata pak barë që kishte përtrirë ajo pranverë ngazlluese.

Ecnim, ecnim pa ndier lodhje, për të arritur deri te SHKOLLA, ku "jepte qehre mësuesi", i cili mësonte nxënësit në dritën e zbehtë të bishtukut me fitilin që tymonte, si "unë e ndezur"...

Mezi pritnim të hynim në shkollën që kultivonte hisen e vet, duke përforcuar themelet e dijes e të urtësisë.

Kërkonim çelësin e zemrës dhe puthnim syrin e pranverës, drita e së cilës pak ia kalonte asaj që shkëlqente në shkollën e vendosur përkohësisht në xhaminë e fshatit.

Fshatarët nuk ankoheshin se s'kishin ku t'i luten Zotit për amshim. I kishte përfshirë e përditshmja e përgazepshme...

Në praktikën tonë kishte shumë probleme e interesa "jashtë vakufit". I grahnim me këmbë e me krye,

duke luftuar edhe kundër fetarëve që spekulonin në emër të fesë, e nxisnin urrejtje e përçarje ndërmjetveti... çka i ngjante thënies: "që ferkimi" kur ujku lodronte ndër sy të njerëzimit!?

Ndërkaq edhe të mëdhajtë predikonin paqe e përgëzonin armët e çfarosjes...

As qytetarët nuk bjerrnin kohë për jetën tjetër. Besimi fitohej me zort, e zori "bën analfabetin mjeshtër", të cilin shkolla e mbiemron "ustah çarta". E ne ndërtonim aso shkollë që:

Sot jep shpresë -

Nesër ndriçon!

Kur thehet umi në lavër mjeshtri nxirret nga radhët e nxënësve, të cilët ecin pa vajtuar kalesën, pa iluzione ndaj analfabetizmit që na lufton pa shpallur luftë, pa përdorur barotin.

Që të arrinim të shkolla krye fshatit, rruga çonte pranë varrezave, ku m'u përfytyrua im atë që zemrës sime i dhuronte bekim e dritë, të vetën e kishte të ndryrë...

Vazhduam pakëz si të ngarkuar me brenga e probleme të përditshme, por nisjativa gufonte si mugullim pranveror - do ta ndërtonim shkollën e re...

Pa më poshtur lodhjen hymë në fshatin që nuk jepte shënjë se aty pari kishte shkollë, në të cilën për të parën herë në historinë e këtyre trojeve fëmijët mësonin ABETAREN në gjuhën e nënës - ABC-në e parë të arsimimit në vendlindjen ende pa qit dorë mbi krye.

2.

Në hovin zhvillimor, nën hijen e "lirisë së popullit", sipas takatit i jepnim gaz flakadanit të diturisë që ndriçon shkollën dhe ndërgjegjen...

Dhe, ja shkolla e fshatit tim që sharton dijen me urtësi, mu nën pullazin pa strehë. Në ballë të saj ndriçonte bishtuku me fitil të tymosur, si t'u hiqte kreni poçeve elektrike.

Trokitem përvujtë, e nxënësit u ngritën gëzueshëm; nga sytë si të skifterit vërshuan rrezet

mirëseardhëse.

Ja edhe vetë, ashtu si nëpër flakë isha kujtuar: ç'pyetje t'u bëja nxënësve që mos t'ia prishja mësimin mësuesit. Dhe, pa stërholluar më rrëshqiti nga goja gjysmë e hapur pyetja e parë:

- Çka jeni ju?

Mësuesi dhe shoku im u mpinë, aq hetova në atë shpejtësi, por ushtoi zëri i kumbueshëm dhe joshës:

- Fatosa! - ushtoi zëri, si VENDIM që përruron fatin e atyre që ngrisin zërin për të treguar se kush janë.

Mësuesit iu bë zemra mal, fatosat ia zbardhën fytyrën.

Mora zemër dhe pyeta njërin nga fatosat:

- A je kapsoll a "kapsamun"?!

- Kapsoll! - m'u përgjegj pa rrahë çerpik. Ndërkaq Xha Murati solli dy stola të huajtur... u ulëm e mësuesi vazhdoi:

- Nxirrni detyrat e shtëpisë!

- I di përmendësh, tha njëri.

- I shkrova imtë që fleta të zë më shumë fjalë...

- Ti nuk e ke shkruar detyrën?!

- "Dashni mësues", kush do t'i ruante viçat?

- Ju të tjerët i paski kryer mirë... Çou Asllan! Thuajna çka din përmendësh!?

Një djalosh rrumbullak, me faqe të kuqe, si molla gjyle brofi në këmbë dhe cicërroi si bilbil:

- "Delja... delja është shtazë shtëpiake, na jep qumësht, lesh dhe qengja. Qengjat janë të butë e të bukur; blegërojnë gazmueshëm dhe loddrojnë si në vallëzim"...

Mirë, pohoi mësuesi.

Këndshëm përruram ne.

Dhe, cingërroi zilja e pushimit.

Në të dalur prej klasës, si më bisht të syrit vëreja: nga straja e skajuar enkas për ta, disa nxënës

nxirrnin copa kallamoqi të zier... Nuk isha kurreshtar që të hetoja si afroheshin të zymtë e kalonin gazmueshëm, as nuk do ta kuptoja rëndësinë e këtij fenomeni, sikur mos t'i përjetonim ato ditë me një dozë urie të përgjithshme.

Puna e përditshme, si me "çka falë Zoti" mbante gjallë shpirtin e varfanjakëve, kurse shkolla ndriçohej me bishtuk, pa gëzuar motin e ri, pa qit dorë mbi krye...

Na mungonte drita, sikur viti t'i kishte vetëm tri stinë, nëna dy fëmijë e tri gajle... në shtëpi të zjarrit një stol me tri këmbë dhe i grahnim si të pajtuar me të vërtetën e idhtë: bukë, ujë e dritë... Megjithatë zullumi, sjellja dhe trajtimi misterioz rrëshqasin si buzëqeshje tradhtie... edhe ngushllimi kallajiset sikur ta kishim "të shkruar prej Zotit".

Dhe, besonim se rrugës së nisur do t'i dilnim në krye. Mbase në sajë të martirëve të njohur e të panjohur mund ta përballojmë mjerimin e sofrës së shkelur dhe djepat e nëpërkëmbur.

Shkolla ndriçohej me bishtuk, por brezi i ri e përjetonte si kuptim të jetës dhe vatër të diturisë, ndërsa Xhamia e fshatit të varfër ende lëngon pa minare.

IV

SHIU I BUDALLAIT

1.

Këmbët e z bathura vuajnë për faj të kokës boshe, e "Faji është jetim". Nuk pranohet si nismë e përfillur; rrjedhë nga veprimi i pamirë i njeriut të papërmbajtur, mbështetet në njeriun që ka një krye e dy këmbë. Ndërsa faji mbetet jetim, njeriu me krye të kthjellët ecën nëpër rrugë dhe ngul diku në krye të saj. Krijon diç që mund të kapet e mos të vëhet në peshojë, si katër këmbë pa krye. Mbase faji, ecën në terr e në dritë, rrëshqet nëpër shiun e budallait...

Ai farë marifeti, ashtu rrëzbitës rigon, pa mëshirë ndaj njeriut pa hirin e natyrës, si fenomen i saj, meqë ka fuqi madhore që kallë hilen dhe ta ngjet si me dyllë - të fajson edhe pa hak. E shiu i budallait lag e qullos, kurse kryengjeshurit s'i merr kryet vesh për të lagur. Të dy veprojnë më të vetën, pa drojën e flamës, pa gajlen e nënçmimit..

- Quhet shi i budallait, e rigat e tij i nënqeshen qullosjes së bezdishme...

- Edhe i qullosuri ngjesh baltën e tokës së zezë, duke pritur rahmetin e qiellit.

Megjithatë të reshurave s'u rrotullohen burmet nga rahmeti, as dielli që nuk nxenë njësoj nuk zoritet për skutat që nuk i puthin rrezet... shytanët nxirrin brirët, si për inat të qiellit, e djallit nuk lënë gjë në dorë. Dhe, koha e zyrtë sjell edhe befasi që nxisin përfilljen nëse hiqet dorë nga përdorimi i forcës. Por, të rralla janë rastet e largimit vullnetarisht nga pozitat dominuese, pa të cilat s'ka respekt as nga frika. Dhuna merr anën tjetërfare: befasitë dhe kopilitë pezmatohen; pabesia vret xhinsin tim shumëzohet. Një hise e ndryshkut brenë qëndresën, tjetra vjellë vrerë në mënyrë që irnoset kuptimi i jetës. Vegjëlinë e kaplon mjerimi. Të mashtruarët marrin shportën e madhe për pak dredhëza... Të mëdhajtë për ligjin rregullat e lojës - vëjnë në peshojë leqet, por në bishtin e kantarit të tyre nuk shihen gramët, as milimetrat...

- He, e marrtë dreqi! Ç'më hyjnë në punë hilet e të mëdhajve, kur më laget guna nga shiu i budallait e këmbët më dridhen nga uria?

- Ariu i plagosur është i tmerrshëm, por thika pas shpine, asimilimi çnjerëzor çelin plagë të

pashërueshme.

Njeriu mund të pendohet për bredhje e huti, për kohën e bjerrur, por plagët e pashëruara s'i pezmaton me mend në krye. Dhe, kapitalisti nuk ankohet kot: "Nëse sot kam sa kisha dje jam i humbur". Edhe arbanëve që ecin këmbëzbathur mbi arin e zi - greva e urisë u është më e lehtë se shiu rrëzbitës. Mbase bukën e nxirrin nga toka, për çka edhe janë zemërgjerë, kurse kripën e kanë në sy, prej kah u rrjedhin lotët e njelmë e gunën ua qulloshiu i budallait, pa u terur në rreze të diellit, pa ia ndërruar shtratin lumit të gjakut.

Andaj Gjyshi i Micanit mbante në mend shumë e fliste pak - mustaqeve u kishte mëshuar allti, se i kaloi miu nëpër to. E kur ia tërhoqen vërejtjen pse kishte vepruar aq trashamançe - u përgjegj: S'pata dert se kaloi një, por mos t'ua çelte rrugën të tjerëve! Andaj Micanët nxitojnë të zgjohen herët dhe donë të lënë diç pas veti që të begatohen pasardhësit e xhinsit të tyre, në mënyrë që mashtrimi dhe pabesia mos t'ua hanë "shpirtin me të mirë".

Andaj Micani nuk lutet për mëshirë, as nuk ankohet kundër dhunës - fatin e bën buzë dhe i hyn lojës top e këmbë pa peshuar mjeshtrinë e vet, as forcën e kundërshtarit. Bart plis të bardhë, vajton mjerimin dhe fajsohet për gjithçka. Duron, duron dhe, ecën... pret rastin më të përshtatshëm për qërim hesapesh me dhunuesin që s'ka shoq për të zi.

Derbeteri, përkundrazi mbështill lëmshin me hallet e varfanjakëve; ngatrron krrabëzat e mospërfilljes sa që i merzitet vetëvetja dhe fqiut i parë që është ma i afërm se vëllau. Fajson të nëpërkëmburit dhe, për çka nuk e kap mendja trillion çudën, sikur të pillte mushka. I zgërdhiet pakënaqësisë që t'i zhgarkojë barrët ku s'e ka vëndin.

Edhe shiu rrëzbitës rigon, rigon... ndryshkë telat e çekërkut, në mënyrë që ankthi t'i kaplojë hutaçët. E të reshurat fryjnë damarët e mosdurimit, jo me musht, veç helm e maraz. Ndërsa të lagurit shkundin gunën, ashtu si nën faj.

Trungu i qarrit, përkundrazi i qëndron fortunës - merr musht nga trualli i babait, pa frikën e motit të brishtë, pa gajlen e dhimtës që shkakton dhëmbi i kohës që brenë pranverën e jetës.

- Rri, more "para kieve"!

- "Rri e prit" më kanë dalë kryekreje! - shfreu Arbëri sikur ta kishte humbur durimin dhe vazhdoi:

Dhuna e hutia e bëjnë njeriun egërsirë që të përkohshmen e shndërron në përditje të padurueshme, qet gisht në pështjellimet e pa shoshitura.

Bshibuzukët në emër të Ligjit sprovonjë brrylat dhe brirët duke u shtyrë pa rend...

- Se nuk kanë mend nuk mohohet dot, por që nuk i përdorin për të mirë, askush nuk gjykon ndryshe.

Gara tragjike e kryshekullit të civilizimit vën në pah diellin me dhëmbë, e tumirë rigat e shiut rrëzbitës, pa njohur ANKTHIN, pa ia tharë rrënjët mashtrimit.

- Ankthi çmend hutaçët që shkryhen si në Darkë të Lëmës" dhe, jo ku matet hisja, veç siç ndahet haraçi...

- Edhe shiu rrëzbitës mbështill diç jashtë kujtesës së budallait, sikur mos të ishte hise e tij e ai i të mallkuarit.

Preka kryet, ashtu mekanikisht, si pa ardhur më vete. Mbase kisha ndërmend ta kapërcej Erenikun... por ëndrrova, apo belbëzova, si pa lidhje... Zo' çka bëjnë peshqit në këtë farë shiu që nuk mallkohet si i tëhuajtur, as nuk lavdërohet për t'iu përfalur!? M'u rrotullua diç në krye. Peshqit - shumicë e panumruar "rrahin sexhë"... farkohen e kalurojnë ashtu lazdrueshëm me gjysmën e shpinës jashtë ujit, e barkun zhagas si në rroshkulla - mbarrsen në shenjë shumëzimi, për të qenë të bollshëm... Megjithatë, disa kapen me dorë, ca i mbledhë grabuja, e një hise hedhen me tërfurk; të tjerë bëhen pre e rrjetit të kurdisur - përfundojnë në tigan.

Edhe Micanët xhinsin e kanë asi soji që shtohen pa gajle të shiut, pa frikë të acarit. Reja i vret, por rrjedha nuk ua rrëmben djepat... mbase as lejleku nuk gjuan peshk, e shpendët grabitës janë të rrallë dhe të ngathët për peshq lumejsh të rrëmbyeshëm.

Por, shiu rigon... rigon e rrëzbit...

Hetova se rrjeti i hollë nuk duron armaturë të trashë, as diga e rëndë nuk ndërtohet prej puplash që i lekos Shiu i budallait.

Dhe, përkujtova udhëtarin e rraskapitur, i cili u lut që t'ia çonte Zoti një kali, për t'iu ngjitur bregut të lartë. Por, kalorsi i rastit - mazin e posa lindur ia ngarkon kraheqafë: Qitma në kodër! I befasuar kah i erdhi gjithë ai takat, mu në majë të kodres çoi duart përpjetë dhe, a u lut, a mallkoi?! - shfreu: O ZOT! A t'u luta keq, a nuk më kuptove?!

Vrapi në të panjohuren i ngjanë luftës së pakuptimtë: enigmë e pa zbërthyer; hapsirë që nuk kapërthehet pa mend e mjete të dendura, kurse shiu rrëzbitës rigon pa matur kohën, pa gajlen e njeriut, si hise e kohës që ecën.

Dhe, më mundon diç, si mundësi a vetëmbyllje. Kërkoja dalje, por as shteg, as mirëkuptim, se më për rregullimin e rendit shoqëror as që më binte hise. Mbase nuk kalohen dy tërthore me një hap të ngadalsuar...

- Dhashtë Zoti mirësi, bir-o! - më përgëzoi babai që bënte serin hesap. Ai ishte mësuar që një hise e jetës t'i falej Erenikut, i cili kalon për skaj "Livadheve të Egra", në të cilat lëshon rrënjë "Thana e Bardhë" që lulon e para e piquet e mbramja.

Dhe, fati deshti të kthehesha, jo në fshatin tim, veç në Qytetin që e përshkon Bistria lëng bore. Aty rrënzë Sharrit maje bardhë, në kreshtat e të cilit bora zë borën e blerimi puthë syrin e pranverës. Vashat rriten "grua e burrë", e djelmoshat i ngjajnë Lisit me rremba.

Ereniku nëpër dallga përçon puhi, e Micanët degëzohen ashtu të krasitur, si për dushk të dhive... Ndërsa në pellgun e Erenikut e vlojnë krimbat e uritur për gjak...

- Paftësia për jetë të bën shtrojerë të përtësës.

- Mos rafsh në prehër të befasisë, se harron përtësën dhe puhinë. - tërhoqi vërejtjen Mixhoku i rryer në jetën e përgazepshme, mbase nuk bën me të thënme por me të dhënme.

Më thote mendja se guximi i nxjerrur nga ferri do ta zgjojë vetëdijen dhe do të krijojë mundësi për qëndresë, të cilën forcat lëvizëse gjithashtu do ta shndërrojnë në durim të përgjithshëm. Aty kryqëzohen interesat e varfanjakëve dhe ambicjet djallëzore të pa ngopurve që çohen peshë si pa men në krye. Braktisin shokun, punën dhe krenarinë - kacafyten ndërmjetveti deri në përgjakje...

- Ç'thua, or t'u mbylltë dera! Nëse nuk hyp gjeli maje gardhi pula ia këndon kikiriken. E marramenthët ecin në tri rrëshqitëza: Ecin si më këmbë të lejlekut; ua pin sorra ment dhe, për pak dredhëza marrin shportën e madhe. Sillen e pështillën - gërmojnë kalesën që të kallajisin të tashmën.

Dhe, vetë si nëpër shi e diell, ashtu nën drojën e qoftalargut më kishte zën muzgu. Do ta kaloja natën në Konakun e Karapashës... Dera e çelur ditë e natë... Hynin e dilnin gjithfarë mahlukatesh, të cilët i pritnin shërbëtorët. Për të panjohurit kujdeseshin rojet; të afërmit i përshëndoshnin meshkujt e shtëpisë. Parësinë dhe Uniformën e pranonte Karapasha, ashtu përzemërsisht...

Kujdestarët dhe Pritësit, zakonisht plotësonin vullnetin e Karapashës dhe, silleshin sipas mysafirëve: pa

kujdes të posaçëm ndaj hatërmëdhajve që nuk brengoseshin për befasi. Vështirë mund t'ua bënë qejfin të gjithëve, as t'u lenin lezet të ktheheshin më shpesh.

Më rroku një shqetësim tronditës kur bashkudhëtari im më tha se kishte hetuar që bukës i vinte era mejt. E Kryekujdestari, ashtu llapsuz tha: Grurin e kemi ble prej Stojanit... dikush, si nën faj pohoi: "Varrezat e lashta pranë shtëpisë së ardhacakut i kishin LAVRUAR KOLONËT andaj grurit i vie era mejt".

Shqetësimi vloi si ngacmim plagësh të pezmatuara, mbase ashtu ndodhë kur çfaroset një fshat, a nahije, e zabelin e lisave për drasa varri e lavrojnë buçkat pa mirseardhje, pa tungjatjeta.

Shiu rigon e bezdis... dhe, ne ecim, ecim...

U nisa qëllim mirë, pa të keq për tjetrin, pa anim vetëm për veti. Në përqaftim të skamjes, ashtu thjesht e pa takat i mëshuam kotura pa njohur mështetësitë e motit të brishtë, pa hirin e shiut heshtak. Të magjepsur nga ideali përqaftuam skamjen, ashtu thjesht dhe të pa përcaktuar saktësisht, veç me hovin rinor që s'njeh kthim prapa, as hir të pushtetit.

- Hyqymeti është "Zot e muzdrak", nga i cili qytetarët kërkojnë drejtësi...

- Sikur të ishte pushteti thi i egër, duke ia shnuk secili nga një qime, një ditë do të mbetej tullac i lakuriçar.

Nuk ka gjë të çuditshme, nëse nuk sqarohet e vërteta e idhtë që mbetet për t'u hulumtuar. Mbase mashtrimi trimëron pushtuesin ta rëndojë zgjedhën, duke premtuar se do t'ia shtërngojë burmat shiut të budallait, i cili rigon pa ajam e mbjellë tokën e përgjakur...

Forcat lëvizëse, ashtu të prirura kah shtegu i dritës çelin rrugë të reja; shpërthejnë bungajën, por nuk dihet kend përgëzon fati i bardhë, mbase edhe pëllumbi ia nxirr pëllumbit kokrrën nga sqepi. Dhe, "luaje macë kryet e buallit"? E pushteti nxirr ligj në emër të popullit pa gajle të mirëqenies, pa frikën e shuarjes...

Ç'po llototis, vallë!? Ashtu vetëmeveti, preku në zemër - rrahë shrrëgull... dhëmbje, mjerim... duke ecur ashtu i krrusur më rëndojnë mëdyshjet. Mbërthehem si ndërmjet praktikës së përgjithshme e mashtrimit pa bredhje, pa luhatje... Sikur të isha lundër do të notoja si vidërza në ujërat e qeta. E kështu si jam i lakmoj beharit gjelbërosh.

Varfanjakët heqin keq edhe për mend. Dhe, Gjyshi çortonte nipin: Sa fluturon me "ment mbi kapuç", pse nuk i lën rahat këmbët e shkreta!? Bëhu më i zgjuar që të shtohet vëmendja!

Ndërkaq Shiu rrëzbitës rigon, rigon... e dhelpëra dinake vret me çepalle e zhgreh grackën me bisht; këput këmbën për t'i shpëtuar lakut... ecën si në lojë e gjuan përnjëmend.

Dhe dy fatzi lagën për mend... njëri pa gunë e tjetri pa çadër ecin e shtyjnë - zbulojnë gjurmë... për krime të reja. Do të ishte trimëri mjeshtrishite takimi me ta, kurse zhgrehja e kapsollit nga ana e të urtit do të quhej aftësi një soj si të gjindshe ballë për ballë me vdekjen.

Shëmtim i thonë kthimit të së vjetrës të quajtur "burg i popujve". Aty trullanët tundin lloq për çerrepë; i fryjnë sherrit e lëshohen të reshurat me shtërgatë... kur bie shi të lagurit "qeshin", mbase do të del dielli, kurse nëpër diell "qajnë" se mund të bjer shi me vetëtimë e bumbullimë - zhurmojnë ashtu si "qajë e qesh"... Bashibuzukët ecin më roshkulla për të qenë akrobacia më qesharake.

- Të vyeshmit zgjojnë vetëdijen për ta ndarë kafshatën për gjysmë, mbase një hise e zbehtë s'i mbanë dy shpirta të uritur, por lum ai që lën diç të vyeshme pas veti...

- Por, ti si e kalon jetën?

- Paj, një hise me dëshira të rrejshme, një si në ëndërr e tepricën përgazepi... - përgjegja si t'i ankoheha Daskallit.

Praktika dëshmon se varfanjakët ende i varros angaria, ndërsa pasanikët e luftës coptohen pas fitimit me çdo kusht. As shkallët nuk do të kishin kurrfarë rëndësie sikur mos të çonin kryeshkallës që bart peshën e mbarështrimit, pa mohuar pronën private, që prekë në shpirt të të gjithë pronarëve njësoj. E, çfarë dreq shoqërie do të krijonin njerëzit pa shpirt, pa pronë!?

Megjithatë njeriu i njerëzuar farkon hallkat që përforcojnë lidhjet shoqërore të quajtura besim i ndërsjellë, do të thotë as të pehrizit, as të oreksit, veç asosh që mund t'i dilet zot mëvehtësisë pa mohuar hakun e punës, pa u kënaqur në fatkeqësinë e tjetrit. Mbase filizat kudo që të mbillen bëjnë fidanishtën e mirëqenies, pa shnuk ç't'i vi përdorësh, pa gajlen e shiut rrëzbitës.

Dhe, eca, eca... e, takimi nuk bëhej rastësisht, veç të gjenim gjuhën e përbashkët - pikën qendrore mbi boshtin që mbanë peshën e hapit të matur. Pra, del rezistenca e mbështetur në durimin e selitur në thellësitë e shpirtit arbëror. Andaj Micanët harrojnë një hise të së keqes dhe mund të falin edhe një hise të dëmit, në mënyrë që mos të villte vullkani i heshtur - mosmarrëveshjet të zgjidhen me mjete paqësore dhe, mundësisht sa më herët, mbase dielli që lind herët dhuron nafakë...

Edhe babai më thotë: "Pa i ra shqelm inatit nuk i thehen brirët djallit". Ai kurdis djallëzitë dhe, mbërthen marroçin ta hedh, siç thohet, një gurë në pus që njëqind të urtë s'e nxjerrin dot.

Dhe, shiu i budallait rigon, rigon... ashtu rrëzbitës. Por, njeriu krijon veprën e vyeshme - laton mirëkuptimin.

Në ironinë e prapambetorisë dikushi truan e mallkon, besimtarët luten për amshim...

"Një bari i lutej Zotit, duke u rrokullisur nga bregu i rrëgalles tatpjetë, gjoja i lidhur në "namaz" dhe, e quante "falje", kurse udhëtari kurreshtar i kishte thënë: Ashtu nuk bën, mbase namazi ka shartet e veta. Ktheu kah KIBLA! - andej drejtohen të gjithë besimtarët... ndryshe nuk të pranohet lutja, as ankesa".

Dhe, Shiu i budallait rigon, rigon...

Edhe gjuhët që fliten mund të jenë të ndryshme, por kuptimi i përbashkët i bën të njajta. Edhe gjuha ime ka dy teha: Njëri krasit gjëmbat e murrizit, kurse tjetri laton mirëkuptimin deri në marrëveshje - bëhet shujtë më e idhtë dhe më e ëmbël që gatuan "gjellëbërësi" i të gjitha kohërave. Por, djalli shkund "Qershitë e magjisë", mbase kakarriqat e mbivades mbesin në fyt...

- Nëse duke fshirë armën me lecka të shokut bën vetëvrasje thonë: ka vrrar vetën me gisht të madh! Dikushi e quan fatkeqësi e tjetri pahiri; shumica e njehin marri... mbase "është mbushur haram".

Besoja se nuk do të na shkojë mundi huq, por ç'më gjeti!? Zhgënjimi shëron diçka, por edhe çelë plagë... Burojnë edhe ide përparimtare dhe përforcohet qëndresa. Shtyrjet e përmortshme marrin krye... Ngritet forca që shëmbë shkëmbin që t'ia lëshojë frymën dritës. Ajo përfillë kah URA që bashkon brigjet gjelbëroshe. Megjithatë, meditoj për hallet e Lejlekut e më shtihen "pleqnari" dhe pushtuesi:

Pleqnari i krrusur, si të thuash çohet për gazepi... shikon duke vështruar si më të shurdhët. Pëshpërit diç edhe për pleqërinë...

Pushtuesi bën krimin e përfill dhunën. Atij i shërben DJALLI që mpreh pykën e pabesisë; përdhos besimin e ndërsjellë, pa të cilin nuk ka shikim të përzemërt, as mirëqenie jetësore.

Lejleku gjithashtu, si "shpend i shëjtë" gëzon simpatinë e besimtarëve, të cilët i dhurojnë vend për çerdhe, pa peshuar dhimtën, pa gajlen e dëmit. Por shtegtari i veçuar për hir të iluzioneve ngreh çerdhen mbi OXHAKUN E FIKUR, ose gjetkë dhe e mbush me glacë: "E bën lejlek" - ta lëshojë, ose të ngordhë në pleh të vet!

Dy bajloza i lëshojnë mjekërr njëri tjetrit, kurse Kryengjeshuri kishte arrën dhe gurin në dorë, por dridhej pa mbështetje, mbase do të rrëshqiste si thiu në akull. Edhe shiu i budallait rigonte, si në kushte të papërshtatshme e arbanët gjallëronin me krye ndër gërshërë. Kërleshën Satrapët, nga të cilët njëri nis kah maja e rrëmon deri në fund, kurse tjetri zë fill nga themeli e gëlltit kryet e gjësë... së bashku bëhen katullaçë në krye të vëndit; kurdisin përgjelin e mashtrimit dhe bëjnë fytyrën def; ndërsa sllavojsit shtojnë zullumin dhe numrin e oxhaqeve të shkreta, dyer të mbyllura me therrë.

Edhe shpëndët shtegtarë shpesh i përbinë shtrëngata. Lejleku kalon dete e oqeane, për një krimb e dy skrraja në Pellgun e Erenikut, ku shiu rrëzbitës stërpikë me jargët cinike, nëpërmjet të të cilave shiu i budallait bëhet hise e kohës që ngecë.

Arbanët përpëliten me skamjen, në mënyrë që t'i dilnin në krye lakmisë, dhunës e shpërnguljes. Ato janë pjellë e ardhasakëve të mbërthyer si pykë qarri, pa mirëseardhje, pa tungjatjeta. Sall shiu i budallait s'i ndërron huqet, natyrën, as syrin gozhdë. Dhe, sikur të fliste me siguri do të belbëzojë: po reshë diç që nuk e han kurrfarë lime... Kryebajlozi bën tollovi e urrejtja bluan ballgur, sikur arbanët të ishin guracakë për të kalldramisur xhaden: një hise shuan urinë; hisja tjetër bëhet arsye, një hise humbet pas shpresës e tjetra soset nga zullumi. Madje shihet kush është përzier e kush kërkon hak.

Shtegu kalohet, jo nëpër mjegullirë, veç me sy të mjegulluar: urrejtje, skamje e pabesi - gjak... Rrëzbit angaria dhe kryet rëndohet nga shtrezi i shiut të budallait që s'e bën hesap qafën në pe, veç derdhë rigat cinike...

Përqidshi, as mesatarja nuk çojnë kantar në rabushin që lahet në "shi e diell" të Provincës - oazë e gjymerave, ku sorrat zënë ulluqet e nënstrehës e çokasin laraskën që mbanë pupla të bardha, të cilat syrit çakërr i duken të përziëra me plisin e arnautëve:

Dhuna s'ka ndjesë -

shiton urrejtja

shpirt e shpresë...

Si mund të mos thehet shpirti kur sheh gjymtyrë të shkapërderdhura, ashtu "trup o Zot"! si copa të nxjerrura nga goja e ujkut?! Sakica copton trungun, por ashklat i bien pranë...

Dhe, rigon shiu rrëzbitës, shtohen brengat - vështirësitë: një bëhet dy e ato ndërrohen në mëdyshje të kobshme. Njëfarë kapërcejze, më thote im atë, çon kah shtegu, por ai është larg - shumë larg, e babai s'i njihte shkronjat e ALFABETIT, veç mbështet fatin në ndihmën e Zotit e në grykë të gacëkeqes, e cila siç thote ai "Sa ka grykën aq edhe nafakën"... dhe mallkonte: Kurrë mos iu skuqët tyta për gjakmarrje edhe pse nuk braktiste hakun: "Kryet për krye"!

Të bijtë ia shitonte dushmani, ashtu pa mëshirë. Nis e sos i vriste reja skaj më skaj të trojeve të marrura në thumb. E unë i gjori bredh nëpër rigat e shiut të budallait. Dhe, kaloja "Urën e Gurit" symbylltas, sikur bota të ishte rrafsh pa therra, ku gjeli këndon kikutrikun përmendësh...

Por, Gjyshi kishte thënë: "Bëne shtëpinë ke bërë folenë petritit"! -sigurisht që të kishte mbrojtjen e maleve tona dhe vazhdon: aty kemi një truall të babait - plang e shtëpi, ku përgëzojmë dashurinë e nënës. Aty... "Jeton blea majë malit, jeton edhe miza në bisht të kalit". E tymi shkon kah frynë era... por kjo erë nuk frynë pahiri... diç ma sqaron shikimin, por prapë se prapë më brenë dyshimi: dy gënjeshtër dëshmojnë një mashtrim. Edhe Babushi mund ta dallojë mjegullirën nga iluzionet. Mbase e vërteta e idhtë kapërthehet në thojza, kurse gënjeshtren s'ka lëvizshmëri që e mbërthen në terrin e harresës. E vërteta si thikë me dy teha mund të jetë shteg i dritës dhe varr i përmotshëm.

Kështu koha sprovon njeriun, por hapi ndjellmërisë gjithashtu matet me vite, dhjetëvjetorë e shekuj që hanë njeriun dhe truallin. E mizatrollet i qulloshiu i budallait; vargohen martirët - vërshon lumi që shkumon shkumën e përmbajtjes...

Ti lum nëna...

Bëma një vëlla -

Një grusht rrufe -

T'i prek kryet në tra!

Njeriu mund të bëhet hise e qëndresës, por politikaxhitë ushqehen edhe me zdralin e plagëve të "shoqërisë aparente": trillojnë gënjeshtër e thirren në emër të popullit. Së bashku me pushtetmbajtësit këpusin nafakën e vegjëlisë e kallajisin pushtetin, si "e keqe e domosdoshme"... me gjilpërë të fildishtë qëndisin hilen në xherxhefin e mashtrimit; ndërsa fshatarit të vyeshëm "i mbin gruri në opingë", sytë i fshinë me shpinë të dorës e mustaqet me gjethë të fierit. Mbiell si mundet, herrë madërgonë e ki grezë...

lavron e prashitë - përgëzon çka falë Zoti e jeton si t'i kishte le Zotit me zort...

Punëtori duarpraruari zgjohet herët, ashtu nxitas shkon në punë; ushtron zanatin dhe mëson nga nevoja. E nis pa prituar - i përveshet me dëshirë e vullnet që të kthehet me duar plot. Por, ushqen edhe parazitë që ngulin kryet si rrinça në lëkurë të buallit.

Edhe bimën e qesimit e të mbivadës i quan korrje të bereqetshme, por nën rigat bezdisëse gjithçka i është e pa fat - mjerim.

Ndërkaq shiu i budallait rigon, rigon... e qullos dhe pushtuesi sheston në CICMICIN e quajtur Shah - Padishah, me fytzavekun e vet, si ngreh e zhgreh: "cak - dap"... dhe, "Luaje macë kryet e buallit"!

* * *

Sllavoja ditën vjelë QERSHITË E MEGJËS e natën lutet: "Zgjat Zot kësi moti"! Mbase edhe shiu i budallait rigon pa gajle, pa zhurmim... Njërën e han toka, tjetrit i prinë ajami. Dhe, pushtetmbajtësit ia krehin mjekrrën njëri tjetrit, si gërhërët që lnurin lesh pa gajlen e vekut, pa hatrin e vekatores.

Sunduesit madje bëjnë Kuvend: përsërisin marrëveshjen, si gënjeshtren që bëhet "e vërtetë", pas aq përsëritjesh bindëse të përfolura gojarisht dhe, zyrtarisht të vulosura nga institucione të krijuara enkas për atë zanat... marrëveshje për mosmarrëveshje; marrëveshje që t'ia ngulisin në krye, se ana kundërshtare nuk do të sulmojë e para; marrëveshje që shpejton mosmarrëveshjen, e cila selit konfliktin diku te fqiu më i padhimshëm, tjetërfare dhe i dobësuar aq sa të dorëzohet pa kushte, domethënë me marrëveshje që mundëson të kuptohet pika më e dobët e rivalitetit, në mënyrë që më dinaku t'i vjelë QERSHITË e sherrit, si KËPUT E MOS SOS - marrëveshje pa obligim që të mbahet fjala e dhënë, pa Besë që të zbatohet qëllimi i përcaktuar me marrëveshje të nënshkruar publikisht.

Sllavoja mbështet mashtrimin e vën në peshojë gënjeshtren; ndërsa shiu i budallait lag e qullos dhe bën se s'i idhnohet kush... mbase "Kollaj i prehet bishti ujkut të vrrarë".

ËNDRRAT E DASKALLIT

1.

Natyra e trojeve dhe karakteri i të bijve frymëzojnë botën e quajtur pranverë e jetës, në të cilën forcat lëvizëse përparojnë gjallërinë. Mirëpo Shytani mësleh brirët nën lëkurën e djallit e Sllavoja gjithashtu zbulon surratin që përbuzë natyrën dhe karakterin e kombit tjetërfare, mbase i veti e ka mallkuar. Shëmton puhinë e pranverës dhe freskun e zemrës së varfanjakëve. Ata çojnë jetë të përgazepshme mu përreth Bregut të Erenikut, ku mugullon gjelbërimi e veson agu fatbardhë që çelë bërthamën e pemishtes - xhevahir i natyrës arbërore. Aty dora që dridhet s'e ndien pulsën e zemrës, mësa ment mbi kapuç. Megjithatë kjo natyra jonë e egër nxit mëvehtësinë që dhuron urtësi, punë të bereqetshme - gjallëri. Ç'andëj gufojnë dy ofshamë e një dhimtë: mallëngjim dhe optimizëm. Mbase m'u paskëshin mpirë dhëmbët edhe molla kuqëloshe le të pikë nga gëmbi. Fryti i stinës së bjerrur dëmtohet, por degët përtrijne trungun. Ai mbanë gjallë cilësitë e frytit të begatshëm që magjeps dritën e syrit - krahun e punës.

Dhe, sikur të dilshim nga thojzat mund të zbuteshim për t'i hequr edhe kufijtë. Gjithashtu ndodhë të cokatet guri i mullirit, ku ngjitet paskaji i blojes pa rend. Dhe, pika bëhet vija që përçon vadën në kopshtin ku kultivohet edhe kopshtari; shtohet bereqeti: tri ëndrra pësherti, dy tërthore zgjim, një shteg gjallëri.

Dhe...

Ëndërr, dyshim, iluzione, si "idare masllahati".

Në hovin rinor si përkrah murlanit u hyra vlimeve shoqërore që premtojnë bukë, ujë e dritë. Mirëpo, nëpër leqet e tërthoreve isha mbërthyer në bigë të skamjes që imponon luftën për ekzistencë dhe liri, ku lidhet NYJA e fatit - zgjim nga ëndrra...

Dyshoja se në Komunizmin Orthodox mund të strehohet MITI sllav që më shushuriste përvjedhtas, si hir partie - "adhurim i domosdoshëm".

Aty dergjej ndjenja e mëvehtësisë kombëtare, si të ishte çështje e përfunduar, pa i qajtë përmbra.

Ashtu gjumash i shashtritur nga ëndrrat e pakapshme isha bërë Daskall... ndoshta siç thote Gjyshi: djali

është bërë zot i vetvetes: Mund ta merr pushkën, ta "ngjet duhanin" dhe të hyjë ndër burra.

Fatbardhësisht, diç nga të parët, më përcillte që të përkujtoja hallallshitjen për së gjalli... pas vdekjes, në daç shajmë... por mos ma ngjit të pa bërën...

Vallë, yjet e panumruar të qiellit tim vajtojnë, apo lozin vallen e idealit që nuk lën shteg pa kapërcyer, blojë pa gatuar, as kthesë që nuk harrohet!?

Dhe, Gjyshi çorton të bijtë që kishin vjedhur një buall... nuk hante asgjë, ashtu si për inat... i mbyllur në ahër të lopëve.

"Në një qoshe të oborrit, sipas porosisë së Gjyshit ia mbështesin tre duaj tallë dhe, e lëshojnë të dalë. Bualli i uritur i afrohet dukit të parë, të cilin veç e avullon me tërrfamë të hundës, të dytit i merr erë, si të ishte i mykur dhe, zë të hajë në të tretin".

Djelmoshat të friksuar se mund t'u ikte bualli mbetën të shtangur. Ndërkaq plaku i sprovuar ua tërhoqi vërejtjen: Ky fenomen flet gjuhë të veçantë: Dëmin mund ta paguaj brezi i tretë. Tash mendoni sa të dashur janë nipat, e sa shëmtim sikur të pësonin për faj tonë!? Aq më të dhimshëm stërnipat, të cilët mund t'i shitojë reja pa hiri...

- Kur lumi i rrëmbyeshëm muar vigun mbi ngushticën e kalimit, në fshat u bë një tollovi, sa s'u shndërrua në grindje, jo se s'duhej vu rishtas, veç kush do ta dhuronte lisin, të cilin asnjë nuk e shiste... Të tjerët me tjera bishtëtime: një i shtihej se atë lisin e trashë e të gjatë e ruante për qypri të Kullës; tjetri e kishte shënuar e për drrasa të varrit, kurse të tjerë... tfillakët do t'i gëdhendnin për trarë të odës së burrave, e të tjerë e tjera. Njëri propozoi që ta zgjidhnin me short e tjetrit "po", veç cilin t'ua jap unë!? Deri u muarën vesh përsëri përroi u rrit tri-katër herë dhe muar me veti lisa me rrënjë, krerë e bagëti e tjera, si kush s'e çon të lehtë bartë rëndë... nuk i dhimbet askujt. - murmuroi Arbëri si në ankesë.

Ëndroja besimin e ndërsjellë si përfytyrim të së përditshmes së përgazepshme, ashtu të mbushur me shi e diell, plot zemër, mend e mudi që vesojnë ballin e çiltërt - gjallëri të këndshme, ca dhe magjike. Por, zgjimin ma degëzoi "diç"... njëfarë përbindshi çakërr që shikonte ndryshe e vepronte tjetërfare, si mos të kishte krye, as mend të veta. Ecte si pa prekur përtokë. Zotin e qiellit nuk e njihte, as luciferit s'lën gjë në dorë...

- Loja gjithë ka qenë e gjatë dhe me kokëçarje...

- Çfarë loje, bre krah thatë! Deri kur do të ëndroresh?!

Vëreja se gjumashi sheh iluzionin si ëndërr, në të cilën endë fantazinë e ëndrrallave pa pendesë, pa pardon. Mbase as pogaçja e pa përcjellur me verë shumëvjeçare nuk shuan oreksin e barkanjozëve, të cilët predikojnë harmoni e bartin topuzin në thes. Së këndejmi më kishte punuar një tel i çekerkut: Njeriu nuk mund të jetë asnjërës. Ai që nuk i takon ndonjë grupi njerëzish, partie apo shteti - njerëzve të urtë - mund të pësojë si peshku që noton në ujëra të turbullta, ku e hanë, jo peshkaqeni, veç edhe bretkosat...

Më brente diç, sikur të bëhej vonë edhe për mua. Megjithatë, nëpër tatpjetën time mund të përfillet përpjetëza që çon kah majet e pa shkelura. Vdekja trimërishte merr "hallallin", kurse rilindjen e zgjon Ora e bardhë që dhuron uratën ndjellamirë:

Në left djalë

që i ngjanë Begut...

mos u rrit' për Kuvend!

Vasha djalë

left si hëna -

dritë e shënd.

Dhe, shkela një tërthore - shteg, rrugë e gjatë... vazhdova pa lënduar sedër, as ndërgjegje... Nëna më jepte qëndresë.

- Toleranca e tepruar trimëron të ligun, bir-o!

- Dhuna shpërtheu kur urdhëroi Despoti të digjet zabeli, për sherr të gjarpërit.

Përsa e kuptoja tërësinë e gjallërisë do të më duhej të shkapërceja urrejtjen, dyndjet e sllavëve të jugut, shpërnguljet e para, të dyta e të treta; çarmatosjet masive e qindramij sakrifica e martirë që puthin tokën pa drrasa varri, pa varr për eshtra...

Dhe, nëna më këshillonte: pa çelë zemrën ndaj njerëzve nuk di kush çka ke në zemër. I yti ta falë fajin,

kurse i huaji shpesh edhe të fajson. Dhe, pse mos të zgjoheshin Petritat?! Zoja dhe i zoti i shtëpisë të krenohen me bijtë dhe bijat që ia kthejnë opingat prapësht pushtuesit dhe varrosin të mallkuarin që shëmbë URËN.

Vetëvrasje bëhet ikja -

Fajson heshtja -

varros ikja!

Në vazhdën e jetës së përgazepshme Arbëri përforcon durimin me qëndresë dhe urtësi, mbase pushtuesi i respektuar nga frika ngarkon e zhgarkon, si ndërmjet thumbit e patkoit - ushtron dhunën e kërkon qetësi...

- Kështu e ka moti i brishtë!

- Kështu vazhdon pushtuesi, të cilin e zgjon burizani, e panciri i jep zemër...

Vërtet hallakatjet politike dhe bloja dosido nxirrin huqet marroçe, të cilat nuk shterren dot, pa ua zën në fyt urrejtjen. Ajo nuk lën shkronjë në letër, as krye që prek trarin e Odës së Burrave. Don ta helmojë rasadin që s'e sos kosa... Por, mashtrimi bën të vetën, thiu e ka në huj kallamoqin e fqiut. Andaj edhe Fodulli rri në një këmbë; zë një vend... dhe, ka një emër.

Natyra njerëzore ka krijuar mundësi, të cilat i mirërrit dhe i përdorë vetëm populli sovran. Njësoj si trualli i mirë që rrit trungun lis me rremba: i frytshëm dhe hijerëndë. Mban gjallë bërthamën dhe një hise të lavdisë... as nuk mohohet se gjithçka është tjetërsuar. Edhe KORBAT sqepojnë farën e shkelin të drejtat e arbanëve nga lakmia... për të qenë të parë...

Ç'andej, e sot e kësaj dite, xhinsi im zhyllet në zdralin e djersës - lahet me gjakun e damarëve të sakatosur dhe ngjesh praktikën jetësore, atij si i ka hije.

Megjithatë ethet e dhunës së ushtruar çojnë në udhën pa krye. Sunduesi merr sulmin e turpshëm, sipas të cilit arbanët do të ndiqen deri në çfarosje...

I befasuar nga huqet cinike m'u bë sikur të kisha ra në grackë aq keq sa do të dëshiroja të ishte ëndërr. As Gjyshit nuk ia dinim kimetin për së gjalli, nuk i afroheshim bindshëm, as nuk e qasnim me kujdes të

posaçëm. Tjetër e vërtetë e idhtë më bëhej Bistrica që derdhet në Drinin e Bardhë e shkumon shkumën e përmytjes, duke u përzier me të Ziun...

- Meqë nuk i njoh shifrat, më trego më parë: Kush do të varros?

- Kur të më lënë ata, me të cilët e fillova, pse të më brengos koha, mbase e di porosinë e babait: "Hajt se të mëson nevoja"! Madje, cili ka ditë saktë se kush do ta varros?!

Andaj, pse mos të kujdesem: të vdes me nderë! Përkundër dritës së diellit që nuk nxenë njësoj.

Djelmoshat sy shkëndijë dhe vashat "grua e burrë" të farkuarë si ndërmjet kudhës e çekanit mësojnë se dryrin e ndryshkur nuk e çel dot simpatia ngurraçe, veç kaçavidha - grushti i vegjëlisë që gjallëron si në zgjua të bletës. Edhe, Zonja e shtëpisë përgëzon harmoninë - bereqetin; ripërtrinë xhinsin dhe përuron truallin që nuk bartet në strajcë, as kraheqafë. Por, të jep dhe për eshtra... kështu edhe babai të bijtë i aftëson për gjallëri edhe në konfrontime të kobshme, në mënyrë që mos të bëhen "fosfat" për të plehëruar tokën...

Dhe, diç më shqetëson si mashtrim!? Pabesia - krahu i shituar - mjerim, luftë... Vërshojnë keqpërdorimet, si mjegullirë e trurit të mykur; pezmatohet kryet pa kapak: të njerëzve u rrëzbitet fati - i shiton Reja e zezë.

- Të priftë Ora e Bardhë, biro! Ëndrralla, si garë për post, lën popullin në mëshirën e pushtetmbajtësve.

2.

Terthorja më tërhiqte teposhtë edhe pse Rrafshlarta ime zë fill përpjetëzes që synon kah majet e pashkelura. Mirëpo, në ndërkohë Sllavoja paskësh mësuar "hinglisht", në mënyrë që kur s'i merr kryet vesh bëhet "englez"... nuk hyn ku s'ia merr mendja se mund të dalë i pa dëmtuar. Dhe, mësova se heshtja nuk do të thotë gjithmonë pranim i së imponuares, as refuzim i të vërtetës së idhtë. base në shtrojerën e heshtjes më së shumti pakica ndodhet nën shtypjen e ndërgjegjes pa pikë faji; bartë hisen e zullumit - barrën e rëndë të mosmarrëveshjes, nga e cila pëson edhe shumica e papërfillur. Ëndërr pa shteg...

Në vazhden e këtyllë asnjë herë nuk isha kënaqur me të përditshmën, kurse të përmuajshmet dhe vjetoret - "periudhat kalimtare" - dashtë e pa dashtë kanë qenë dhe do të jenë hise që mvaret nga prireja e ndërgjegjshme dhe veprimi i efektshëm i forcave që ecin në hap me kohën. megjithatë strategu që bën

bishtin e dhisë barometër dhe mullisin astronom, dihet që do të dështojë nga parashikimet e gabuara. Mbase me një koncert të preferueshëm nuk hiqet maraku i muzikës, as i këngës. Ato janë hise e shpirtit në trupin që mugullon nga mushti i vet dhe ajami i natyrës së truallit. Ëndrra joshëse...

Për besën që kishte dhënë i pari i xhinsit ndër sy të burrave përbeheshin dhe qëndrojnë, ashtu krenarë për nderin e shtëpisë e lavdinë e meshkujve - trimërinë që mëkëmbë një popull për hisen e vetëdishme që quhet mëvehtësi kombëtare. E ëndrra merr kahje synimesh ndjellamira... megjithëqë të gJORËT përbuzin edhe përkrahsin. Hilja vret si dum-dum, në mënyrë që t'i thehet krahui Micanit, i cili do t'i ngjitej mu atij që ia bënte gropën - të fortit... sa për të shtyrë ditë më tjetrën...

Dhe, jo vetëm Gjyshi por edhe nipa e stërnipa përjetojnë të zezat e leqeve të ndërthurrura enkas për të penguar hapat e mirëqenies. Kush grabiste një, në ndarje merrte edhe dy... tri e më shumë hise të shkreta. Ndërsa i vonuari humb edhe atë që ka në dorë. Mbase "dora e thatë s'ka uratë". Aq rëndohej e përditshmja sa dëshirohej të ishte ëndërr.

Hutueshëm mund të hamendja, por edhe të besoja se - po ta krijonte kau Zotin e vet - "do ta bënte me brirë të mprehtë" që mos të kishte muzat, as tarak t'i dalë në mejdan. Më bëhej se po dridhen qoshet e Kullës. Pushtuesi shuan vuajtjet me plumb... "nuk pin ujë" urata, as urtësia. urdhëron e marshon në emër të popullit dhe ushtron dhunën ndaj të nëpërkëmburve, don t'i lajë mëkatet duke shkelur hirin e të madhnueshmit për hatër të djallit, ashtu pa ajam, pa prituri bereqet të këndshëm. Reklamon shtetin e drejtësisë pa të drejtë kurrfare - i mëshon bashibuzukçe... edhe ëndrrat e Daskallit i shpjegon për së prapështi, si as drejt s'i shkon ndër mend.

Në nënqiellin e vendlindjes sime - mëmëdheu rënkon e varfanjakët i brenë uria: këmbëzbathur ecin mbi arin e Rrafshalrtës që shtrihet gjerë e gjatë rrënzë maleve kësulëbardha, ku strehohen shqiponjat; NËNËLOKJA gatuan mrumen, e babai shtron sofrën me dorë në zemër, për mikpritjen e përzemërt, për nderin e shtëpisë bujare. Në atë vazhdë rrallëkush pyet mysafirin pse ka ra në konak, se më përgëdheljet s'merren dot në gojë. Megjithatë, ndodhë që "mysafiri" të ngreh leqe pas shpine - ia shkel sofrën - konakun ia bën kasaphane... ka edhe bastardhë që naltojnë të huajin përtej sharteve arbërore. Dhe, mund të dyshoja: Ëndërr jam, apo i shkëputur nga toka e bukës!? Si mund t'i besohet të huajit që lot lojën e dhelpëres, e shtin të pafajshmit të bëjnë be në gjuhë të saj, ashtu të sharë e të përçarë.

Fatkeqësisht ashtu përgjumshëm kisha vërejtur se edhe grabuja bëhej pre e tërfurkut. Edhe zoja e shtëpisë kishte vërejtur se i thahej magjësja - i djerrej bereqeti...

Pushtetmbajtësit kishin vu do shënja në çep të krahut, e kryet ullar - ushtronin masa që s'guxohej të

shkeleshin, mbase do të shitojë reja për së kthjellti. Dikush duhej t'ua çonte cergën zuzarëve që t'i binte në mend bashibuzukët, e të zgjoheshin fodullët që numrojnë rruzat në duart përtace. As marramenthit nuk i qeshurrati që bën hije nën kapuçin si majë mullari. Ndërsa çifligari më parë ia jep tokën çifçiut se heq hostenin prej dore, kurse tregtari pos mallit ofron edhe fajden, e bashibuzukët imponojnë dhunë e angarië.

Lëndët e ruajtura për ndërtimin e Urës shpesh i rrëmben lumi vërshues, pa zgjedhur llojin, pa kursyer thërrimet. E varfanjaku ende blenë shtrejt duke sakrifikuar djelm e vasha që duan e dinë ç'bëjnë...

Perëndimi si fenomen natyror më këndshëm kuqërro horizontin, të cilin e puthin rrezet e diellit. E Micanët mbështesin qëndresën në forcën e krahut dhe në truallin lavdi. Megjithatë hijet mjegullojnë trutë, pa marrë parasysh nënçmimin, as urrejtjen e jugoviqëve, pa i fryr inatit të kryeneçëve të veriut.

Por, një ditë prej ditësh kishte parë një si gjarpër, mu pranë vatrës në shtëpinë e zjarrit, mbase kishte bërë strofull në strehën e Kullës së burrave. S'ishte frikësuar, por më dukej ca i përçudshëm, si në përkëdhelës - ndryshje nga ata që hasja në Breg të Erenikut, në prozhme dhe në zabele. E shikoja ashtu i drojtur dhe kureshtar, megjithatë shfaqja më bëhej si vizion fëmijërie: nuk qaset gjarpëri! Më dukej si një mysafir që do t'i vizitojë të zotin dhe zonjën e shtëpisë herë pas here, të cilëve veç e bekonin - i këndonin uratë, për të mirën e carokëve. Mbase Ora e shtëpisë shfaqet si paralajmëtar i ndonjë ndodhie të befasishme - kob që përcillet heshtazi.

- Më mirë ndonjë konfrontim, prej të cilit lind ndonjë marrëveshje e hëpërhëshme, se sa pajtimi i të gjithë çakajve të njërit xhins që do të çfaroste tjetrin.

- "Ndajë për t'i bashkuar"!

- Në atë ndërmjetëz lulon bërthama e bashkimit - uniteti gjithë kombëtar - dhuratë Zoti rahmet!

- Dhashtë Zoti të shuhet urrejtja misterioze. - shfreu Micani.

Me dy-tri krande të ndezura dhe një fidanishtë të lakmueshme kallë shpirtin e Lëvizjes që ngrit forcat shtalbe dhe thurrë xherxhefin e punëdores - qylymin e ngjyrave kuq e zi të shtruar për lirinë e fituar me gjakun e bimës së zemrës. Por, mashtrimi misterioz brenë Micanët si teja që bluan pluhurin e ashtit të babait. Shiton reja - shuan shqim. Më përkund hamendja si në ëndërr... por gjurmët e përflakura nuk shuhën dot. Aty ku piku gjaku i lirishtësve lindën edhe lulekuqet e kujtimit. Të tilla edhe sot e kësaj dite mirërriten në kopshtin, ku rrjedh djersa e gjaku i angaries. Mbase varfanjaku gjithë është quajtur "ortak i dreqit" dhe ndiqet nga spekulantët e të gjitha ngjyrave, shijeve e huqeve tjetërfare.

Dhe, hymë në Kafenenë e një dashamiri që të drekonim. Na priti ashtu buzëqeshur. E shtruam në mënyrë modeste dhe na pati hije...

Ndërkaq erdhi njëfarë Bajlozi mamrrut. I piu dy eks... të tretat i përcolli me verë të zezë: katër kaçikë derri, dy shpatulla të qengjit e tri pula të pjekura - një rrotull kaçkavall të importit, sa dy pogaçe të çerepit... Por, s'e kuptova përcjelljen: veresi, apo falas!?

M'u duk sikur të isha i përqeshur - më rëndë se gjithë ironia e jetës, pa Kuvend që t'dilte zot Vendit...

Ëndroja fladin e pranverës e më bëhej se shihja "umin" e topitur në lavren e mbivades që rrënkonte për punë. Ngashnjehem ashtu i magjepsur në hovin djaloshar që frymzon brezin e ri të përcaktojë idealin, për të cilin shpesh edhe sakrificat shkojnë huq. Mbase lavra e thellë han plugun, ndonjë herë edhe të zotin. Por, jep aq fryt sa t'i bëhet hyzmeti - lavrimi mos të shkojë hisehumbur...

- Gjallëri i thonë jetës, bereqetin e së cilës e brenë gucimaca?

- Arbanët sakrifikojnë bimën e zemrës që ta përgëzojnë pranverën e jetës...

Përkrah kraterit të djersitur mundi i pa peshuar - djersa e gjaku i arbanëve të zgjuar nga ëndrra shekullore përket, jo me skajet e ledinës, veç janë hise e Vullkanit të heshtur. Kjo dhënti e pamohueshme mëkëmbë forcat lëvizëse që formojnë vetëdijen për qëndresë të durueshme të pathyeshme. Dhe, pa mohuar forcën madhore, dhunën që rrezikon ekzistencën dhe nënçmon e përdhos nderin e krenarinë arbërore, xhinsi im shpërthen terrin, e dritën e selit në bebëzat e qeshura. Martirët dhe viktimat e pa numruara bëjnë vargonin që s'brenë dot dyshimi, fantazma, as mllef i uniformës së plumbit. Nëpër pluhurin e ashtit të babait thithin plumb e thëngjill nga shtypësit dhe toka e shkelur. Kafshatën e gojës e brumosin me lotët e ngrohtë të nënës zemërplasur. Dhe, Miciani mbështetë qëndresën në truallin arbëror. Aty përforcohen themelet e reja - lind e ngritet mëvehtësia kombëtare. Aty harkohet YLBერი nëpër shi e diell...

Megjithatë mashtrimi këput fjetet e mirëkuptimit - lëshohen ushujzat në vend të ilaçit e rriçna ngul kryet si në lëkurë të buallit. Ashpërsohen konfliktet si fatkeqësi elementare dhe zgjërohet tregu i narkomanisë degjeneruese - njeriu i pandërgjegjshëm shndërrohet në llavë çakajsh...

Dhe, Mixhoku i kishte thënë babait se "miku shtinjak" në saj të besimit verbëtas i bëhet "shok i afërt" viktimës përkatëse, gjoja t'i gjindej në ditën e gazepit, por do t'ia sillte mortjen në rastin kritik. E babai ma përkujtoi një rast rënçethës, duke më shikuar si t'i kishte mbetur kafshata në fyt dhe vazhdoi:

- Lotët e gurit zbusin pezmin e mëkateve.

- Mirëkuptimi shukat frangjitë e përgjakura...

- Vallë, ç'ngrohtësi mund t'i shkrijë rrëshqitëzat e vallëzimit të korbave!?

- E dija që në të panjohurën mund të humbë rruga, por besoja, si ndërmjet gënjeshtërs e zhgënjimit, ashtu duke m'u shtuar dyshimi që brenë të vërtetën e idhtë, siç edhe ne ishim të përbuzur dhe të nënçmuar...

Në praktikën e përgazepshme m'u përkujtua përcaktimi i babait: "Më mirë Sokol një ditë, se sorrë përditë"!

Mbase as hisja e grabitur nuk falet për shpirt!

3.

Ideja e pa realizueshme, si ngreh e mos këput, më zhagiste më dëshira të pa shoshitura. Por, midis fatit të keq më ndihmon Daskalli fatbardhë që nuk dinte të mbarojë qejf pa bërë një hap ndjellamirë që sado pak çelë një deriçkë në shtegun e dritës. Zbehen dëshirat e tepruara, lindin nisjativa për të krijuar mundësi të reja më reale, sidomos më të zbatueshme në praktikën jetësore, në mënyrë që një lloj ëndrrash të bëhej synim parashikimesh, jo vetëm ndjellamira, veç më të frytshme dhe të dobishme për të qëndruar në këmbë të veta, çka nënkupton edhe përfilljen me krye të vet - në të vetën. Tashmë prania e Daskallit më jepte zemër të ecja më guximshëm, si të më rrahte zemra më shëndosh pa u kurthuar në leqe, pa droje se terthoret nuk do të më qitnin në rrugën që çon drejtë shtegut të dritës, për çka isha përcaktuar me kohë, vend e emër.

Diç më vlonte në tru - ma josh të panjohurën. Më imponohej domosdoja e kërkimeve që don dije dhe mjete të duhura. Dhe, ç'më rrethonte si të më mbështillte me njëfarë ftohtësie - si në çarçafa të lagur, pa pasë ra në kllapinë e etheve të vdekjes, siç jetoja në pamundësi të shprehura... Dashtë e pa dashtë gjindësia si ndërmjet IDESË që fluturon pa kufi dhe IDEOLOGJISË që çelë gropën, e cila sa më shumë të gropohet aq më e madhe rritet - thellohet, ndoshta që mos ta nxirrja kryt, sidomos nëse vallëzohet në iluzione - nuk i kushton vëmendje të duhur themelit të praktikës jetësore, i cili sa më i përforcuar të ndërtohet aq më të lartë mbanë godinën shumëkatëshe. Ndiq, idetë e parealizueshme dhe ëndrrt e dëshiruara trullosin shtalbat e pasprovuar një soj si të hyje në pyll pa sopatë...

Ecuritë e pa përfillura doemos gjasojnë me parmendën e lashtë që gërvishë lavren, e toka jep çka të falë

Zoti, kurse lavra e thellë paguan plugun, farën dhe mundin e bërë - mbush hambarin - mbi të gjitha siguron kafshatën e carrokëve...

- Zullumi lën pa hise të dobëtin. - më kishte thënë babai. Dhe, besoja se me urtësi mund të përcaktohet qëndrimi që shquan UNIN e njeriut si kuptim të jetës së pamvarur; gatishmëri për sigurinë e ekzistencës, kurajë civile që ushqen gjallërinë - hisen e të gjithë të vyeshmëve. Dhe, ka gjasa të ëndrroja edhe zgjuar. Mbase qysh i vogël dëshiroja të loz me peshqët që notojnë në ujë, e vetë në breg, pa mjete e mundësi, pa gjasa të kënaqshme, bile për një çast.

- Ty të paska lënë ëndrra në mjegullirë? - tha Micani dhe vazhdoi: Po përjetojmë të zitë e ullirit, nga trilli e të pa vërtetat; dhuna e murtaja që janë më të gjata se ëndrrallat e dimrit të zi.

Vëreja marazin që zihej mëvete, kurse të zezat rrokullisen shkallë shkallë, ashtu theqafas, si ideologji që i ngjanë fesë e së bashku vëjnë në sprovë besimtarët që ngulin këmbë në të pa njohurën. Mirëpo, njërës palë i tharbet tharma e përzierjeve të pashositura e tjetrës i zbehet fizionomia partiake - zhgadhërohen spicat me gjithë gllavinë - bie regjimi njëpartiak, si kalbësirë patriarkale...

Në vlimet e përpjekjeve për ekzistencë dhe të qëndresës për mëvehtësi kombëtare u përcaktova për Luftën nacionlçlirimtare, e cila më kumbonte më arsyeshëm. Bile do t'ia kaloja gjinkallës që duke kënduar plasë nga zhegu i diellit që përcillon për së gjalli. Dhe, përkundrazi dhuna, urrejtja dhe sjellja e sllavojsve më nxirrnin nga ëndrrallat për t'ia ditur për nder Daskallit që këshillonte të nxirrej përvojë nga zori, në mënyrë që kryet e këthjelltë t'i lehtësojë këmbët që vuanin për mend...

Kjo farë lufte ma bëri vëllaun shok e shokun vëlla - të afërm. Dhe, ishim dy shokë të rinisë, të gazepit e të ëndrrallave në vazhdën e praktikës së pas "çlirimit": ëndërr, iluzione - ecje si në këmbë të huaja - dirigjuar nga lart... Dhe, për kend këndoja? Pse dhe për kend punonim aq vetmohueshëm? Si mund të ndahej hisja e fitores - që i ngjanë shkatërrimit - hisja e papërzier!? Pse të luftoja kur tjetri priste mirazin pa trashigimi!?

Së pari, hetova se veçilët dhe përfaqësuesit e pushtetmbajtësve kishin thënë: Edhe n'u ndafshin arabët - le të shkojnë të varfër... Mandej, ashtu ngultas do të na ndanin nga vëllau, prindi me të bitë e shoku, miku e dashamiri, nga farë e fisi - shoqëria!? Le t'i hajë çakalli, ashtu të vetmuar... si lis mbi bregore le t'i rrahin erërat me pluhurin dredha-dredha. - murlani - dimri i zi le t'përbijë!

Së dyti, mbase "nuk ka limë që i ha" le t'u mbyllen dyrë e dritare... shkolla, tregu e puna - le të zihen në lëng të vet pa qitë dorë mbi krye, pa ua ndarë gazepin deri t'i len dora e këmba - kafshata e "rizasë së Zotit" t'u mbet në fyt! T'ua ngushtojnë rrethekimin çakajtë që të përfundonin në gojë të ujkut...

Sprasm, kishte zënë vend qëndrimi, si të thuash: rri shtrembët e fol drejtë... Dhe, flitej drejtë e vendosej si s'ka më mirë, por pengonte thënia: "Bën çka thotë Hoxha e mos bën çka bën ai"! Ndiq, ndërmjet Plan-Programeve dhe zbatimit "thehet kerri" e rrugë e ustahçartë shumë dhe të prapësht sa s'ua kalon dot as djalli me brirë...

Tashmë ishte legalizuar thënia popullore: Uji del i pastër nga burimi, por turbullohet deri të arrij te buzët e shkrumuara: sepse e ka infektuar urrejtja që pezmaton plagët e pashëruara. Mjerimi arrinë kulmin që është fund i ferrit. Mjeku mohon se plagosja ka lënduar palcën e viktimës. E një popull - xhinsi im mund të bëhet viktimë, por kurrësi kurban i popullit tjetërfare!

Megjithatë, ndërsa Kryengjeshuri don të privojë nga jeta arbanin e gjorë - sllavojsi ia shkel syrin bashibuzukut...

Dhe, ecja sa për të ecur, si në ëndërr... Ngecjet bënë vonesën e ajo ngjeshte rrëshqitëzen, në të cilën venin sytë pëlhurë; gjithçka do të mbështillej, në mënyrë që mos të shihej ashtu "lakuriç". Dikujt edhe hyjnesha nuk i dukej e bukur pa duvak!?

Micanin, gjithashtu e josh "Zona Neutrale", e cila të gjithëve ua ka djegur buzët, në mënyrë që t'i mëshonin zidit me krye. Mashtrimi u është kushtëzuar me humbje, shpesh si shpërblim i besës ndaj të pabesit. E urrejtja zgjat deri në vdekje: "Qanë zabeli pse i dha bisht sakicës".

Ëndroja sikur trualli i shqiponjave ishte bërë strofull gjarpirsh... e vetë asish "me dy krerë", kurse pushtuesi çakërdisej si "me pasë ngrënë krye gjarpëri". Urdhëron të digjet "pylli": një hisë të zabelit e bëri çaltak për grurë e misër... por "bukës i vinte era mejt"... hisen tjetër - timen - ua dhuroi "të dashurve të Zotit" - e dogji si hamallën mbas korrsjes së grurit... Ëndroja sikur t'i kisha dy krerë që ngrehin në drejtime të kundërta, por ecja kështu si jam, pa vajtuar kalesën, pa shpjeguar ëndrrën... Mbi kodrën e eshtrave ku shndrit flakadani i lirisë mbështeta qëndresën - dashurinë e MËMËDHEUT që kullohet më djersë e gjak...

Ecja rrafshit të marrëdhënieve që bëjnë bërthamën e vesuar nga djersa e ballit të çiltërt, përkundër nacional-shovinizmit që rrënon kuptimin e punës e të jetës. Megjithatë, shpërthimin shpirtëror nuk e mbërthejnë kufizimet materiale, begatitë e paçmueshme, as mjerimi i fundit të ferrit.

Konfliktet marrin tatpjetën - në shtyrje e nxitje tregojnë shkathtësinë e të terbuarve; zihen në urrejtje e flakrojnë mjerrimin për të rrënuar çiltërinë që gatuan bërthamën e ngrohtësisë, përkundër konflikteve të armatosura që shtyjnë pykën në plasaritjet e trungut micanian dhe, vazhdon deri t'i plasën sytë truallit që humb arsyen në llomin e ambicjeve, të inatit e smirës. Në këtë zbrazësi, njëri tha: "Klienti është

mentalisht i vonuar", kurse tjetri ia shkeli syrin... mëtraseth zullumi.

Pa gishtin tim, fjala juaj nuk zë vend! - u kërcnua Bajlozi. Harlisja kapërcen çdo kufi... As vulën time nuk ka limë që e brenë! - ngacmoi Kryengjeshuri që bën hije mbi të gjithë marroçët, të cilët i rrinë në grezë së keqes... Këtu shihja një krye, atje këmbë të cinguar; më përtej krahë të tharë e të ngrirë në gjakun e avulluar... E shtërgata s'ndalet pa shkatrrime. Sllavoja zbeh takatin e hollë që nafaka të këputej prej së holli. E arbanët qitnin gishtin - kryq - në vend të emrit, kurse sot e pas këtij Rinia e Shekullit, nëpër vesën e agut, penës i vën gjuhë - grushtin e bën mburojë, përkundër bajonetës... Ndërsa pushtuesi nuk respekton vullnetin e popullit, veç shurdhon krushqët e heshtë darsmën - shtron lëmën përreth mullarëve, ku "han me dhëmbë e mbanë me këmbë"... imponon përçarjen që nuk është e trashiguar, si ara e nënshtëpisë dhe sofa që shtrohet me dorë në zemër... Andaj varfanjakët gazmorë këndojnë:

O bylbyl.../o bilbil/!

N'murriz jeta t'a ma e lehtë,

Se n'atë zotnis kafaz'n e artë...

Urrejtja përkundrazi vret si rrufe e zjarrtë - përplasen në rrufepritësin që thith zjarr e shpërthen dritë, pa lutur Zotin që të ishte ëndërr. Por, Sllavoja selitet në Fronin e Sunduesit; emron një FETAR fanatik, një DIPLOMAT gojë ëmbël - gënjeshhtar dhe, një USHTARAK bashibuzuk. I grah rend e pa rend... ëndërr e përseritur.

Në vazhdën e dyndjeve pushtuese rrumbullaksoi trekëndshin sllavostrategjik, sipas dinakrisë së kallajisur me mashtrim. Dhe, hartoi SKENARIN e tragjedisë më të tmerrshme ndaj popujve tjetërfare. Në QOSHEN jugore selitet NEPERKA e shkrepit. Ajo helmon me një pikë gjak që lëshon therra e mbjellur tinzisht. Në QOSHEN lindore është mbjellur QERSHIA e megjës. Ajo shërben si gurë kufiri; bën frytin e ngatrrësës me fqinj, e ata shikohen brijas, si ujku e dhija. Kaplon edhe Perëndimin dhe anasjelltas. Sprasmi, në QOSHEN veriore që është maja kyçe e tërë tragjedisë transferon Fetarin që bën tërkuzë huqet djallzore - frynë mëshikzën e helmit sa Liqeni i Ohrit, të cilin e trajton si kënetë për rritjen e ushujzave, si të ishte ujë i amulluar. Ia shpërthen bregun që Drini i Zi të rrjedhë turbull nga gjaku i arnautëve, të cilët, si për inat nuk e prishin natyrën që i rrethon, as nuk thejnë karakterin e të

bijve. Por, Sllavoja kallë zjarrin e luftës për çfarosjen e arbanëve, ashtu me plang e shtëpi. Synon zaptimin e rrafshit e don ta shkryej Rrafshlartën e majeve kapuçbardha...

Aty kisha njohur surratin e ardhacakut që tri herë në ditë zbehet si qiriu i fikur - ndërron qehren - tri fytyra të kobshme: Nëse i nevojitet fotografia, për të njohurit, zbehet sa për sy e faqe; zbehet kur fotografohet si para psqyrës që shlyhet, ashtu i zvarur në mur dhe, sipas ndryshimit të moteve hiqet pa gajlen e zbehjes; kur fotografohet për GAZETË ndërron qehren si në "majn kamp", do të thoja si në torishtë, përkundër nderit, krenarisë kombëtare dhe para xhematit ia këndon Talkinin vetëvetes... për çka luten kundërshtarët. Çdo gjë mbërthen nëpër një shtrungë: njerëz e shtazë, veçmas dhel për e çakallë... Ujkun e dhinë i detyron të strehohen bashkarisht: Ujku i strukur në vathë e dhija e mërdhirë dhe e uritur në qoshen tjetër. Të dyve u kërcellojnë dhëmbët së ftohti. Por ujku don ta hajë dhinë e zënë në grackë...

- Mos më ha! - kështu me brir të thyer dhe e leckosur! - i kishte thënë dhija, ashtu asht e lëkurë - e ngrirë akull... kah syri i pranverës i bëj dy edha - të tre hamë lakra, majem dhe jemi më shumë... ke çka han... ti je më i fortë e nuk të lëshon shpirti atëherë!?

- Ç'thua, more derrzezë!? - sa dhi kam coptuar deri tash, m'u pasë dhënë tehir, dimër për dimër kisha ngordhur nga uria... Mbase nuk më ngop mishi i dhisë, edhat në bark të saj, këmbët e lopës, as kryet e buallit, ashtu veçmas... lakrat le t'i hanë ata që mbesin: dhi e sqap, çakallë, brinoçë e shytana, në vathë apo në ograjë... këtu... sa të jem unë... kështu do të bëhet - një torishtë nuk na zë të dyve!?!

* * *

Ereniku buron nga zemra e "Bjeshkëve të Nemuna" - bartë vadën e kristaltë të "Gurrave të Bardha" dhe vadit "Livadhet e Egra" - fushën pjellore për midis Rekës Keqe, mbush Drinin Plak me shkumën e bardhë, si qumështi i bardhokave. Veson gjelbërimin që u jep gjallëri edhe Micanëve, të cilët kanë arsye për t'u dalluar si qenie shoqërore që bartin hisen e peshës së zhvillimit të gjithëmbarshtëm të vetëvetës, të shoqërisë dhe të mirëqenies.

Micanët në praktikën e tyre jetësore, pa ndjellur kob, e kanë të ngulitur ndjenjen e qëndresës - bërthamë e karakterit shqiptar që mund të thehen si guri në gëdhendje, por nuk përkulen dot, si plepat që falen e nuk lusin Zotin ta ndalë fortunën; mbase ajo sjellë përtrirjen që i jep gaz qëndresës.

Sllavoja përkundrazi ushtron lojën CICIMIC që bën dredhi si rrjedhë lumi gjarpëror: herë vadit mbivadet, herë vërshon fushën - rrëmben bereqetin... një hise e kalbë moti i brishtë, një e shkyejnë çakallët e tjetrën e fshinë angaria, qesimi e tagrat që thajnë gojën e carrokëve të uritur. Megjithatë pushtuesi strehohet si vjedulla në strofull të huaj, por vjen e shkon pa mirësardhje, pa tungjatjeta.

Ëndrojoj, ëndrojoj... kurse Kryezoti i sllavojsëve shtrinë akrepat e përgjelit kah t'i sheh syri çakërr e ta çojnë këmbët e gjarpërit... Ëndrra shpjegohet sprapthi e pushtuesi duke përforcuar sundimin emron: një fetar, një diplomat dhe një ushtarak. Fetari zbret errësirës tatpjetë për t'u tretur në shëjtëri;

DIPLOMATI - gënjeshtari - gojë ëmbël bën ferrin parajsë: çka mund ta bëjë nesër nuk vendos sot.

USHTARAKU merr krye si brijena, ku i shkelë këmba nuk mbinë bari. Çka nuk bëjnë dy të parët me "bindje" ai e then me dhunë.

Ndeshkimi bie mbi varfanjakët, hisja e të cilëve rritet si nafakë e pamohueshme që nuk dhurohet për aferime. Andaj solidariteti mbështet ndihmën, ngritet me përkrahje dhe përgëzon harmoninë, në mënyrë që secili komb të ketë mëvehtësinë - Lëmën e vet dhe MULLARIN përkatës... ai edhe sikur të rrëxohej do të binte në lëmë të vet që të varrosej, ose të lartësohej nga të vetët. Mbase "Me të gërrith dora jote duket më lehtë se me të lëmua dora e huaj".

Ëndroja, pa nënkuptuar se ëndrra, si mahija mund të merret si "gjysmë e vërtetë", kurse djallit aq i duhet për të dëshmuar se mashtrimi i tij është një e vërtetë e idhtë. Dhe, ëndroja se Daskalli herë kundërshtohet, herë sharron në thellësi të gjumit, për të qenë ëndërrtar, jo shpjegues ëndrrash... Sa i afrohesha shtegut të dritës, tërthorja më gojonte në kthesën e thiktë, e cila mund të meremetohet si brryl harkor. Nuk dëshiroja të ishte ëndërr... dhe Daskalli buzëqeshi: Vetë ke hyrë në lojë... ose luaj që të qeshin shikuesit, ose bjer në gjumë, ku nuk sheh ëndërr... Mbase për të hyrë në lojë jep vtëm një kacidhe, kurse që të dilje jep pesë e nuk del dot.

Edhe Micanët - djelmoshat e Berishës - nuk ishin Kambanore, mbi lartësitë e të cilëve nuk rriten lulet e kopshtit, në të cilin kultivohet edhe kopshtari.

VI

PA MIRËSEARDHJE, PA TUNGJATJETA

1.

Atë ditë pa diell Arbëri shqetësohet keqas, sall që s'u çmend nga shqetësimi që shitonte aq mjerueshëm, mu ndër sy të njerëzimit. Ankthi shtynte marramenthin të hallakatej. Dhe, shih një herë: ndërsa Arbërit i dhimbshin bashkëvendasit, Sllavoja kallte zjarrin e urrejtjes - fërgonte të gjithë arbanët në të njëjtin tigan. Turbullohet shikimi e bashibuzukët vrapojnë në rrushkulla; tanket shkallmojnë kalldramin, si buçka e derrit mistrishten e arbanëve të nëpërkëmbur...

Pushtuesi, në emër të lirisë e të barazisë do t'i çfaroste arnautët e padëgjueshëm që mos t'i rrit Zoti as të urtët... t'u shterrej bërthama në bark të nënës! Ardhasakëve t'u mbetej mirazi, pa përzier hisen, pa përgëzuar fitoren.

Ëndrra shuan zgjimin, apo mashtrimi vërbon syrin shkëndijë!?

Diç lëndon shpirtin e sakrificës - turbullon gjakun fisnor, në mënyrë që "Drita ish dalë - dielli s'po bën dritë"... diç si gjë e gjëzë, pa përgjegje, pa shpresë shpëtimi...

Vallë, liri quhet dhuna!? "Arra e guri" në dorë të Sllavojës... doemos u jep prapësht dhengranësve që ushtrojnë syrin çakërr, pa hamendje, pa mëshirë kurrfare... mashtrimi mbërthen viktimën si ndërmjet besimit të ndërsjellë dhe thikës pas shpine... nënqeshja i buzëqeshë ngushllimit cinik - lëndon shkrumbin e buzëve të plasaritura nga uria.

Ankthi i çkallosjes kaplon luftëtarët... më bëhej sikur të flisja vetëmevete, mbase i shashtisur ndaj "lirisë së popullit" që nuk shihej, as nuk prekej, veç lëshonte lozë si në "Kopështijet e Varura"... E, vetë nuk isha lakuriç i qiellit, as mi i tokës...

- Kriza than edhe lozët e kungullit...

- Dikushi u fliste fshatarëve për harmoni e mirëqenie të përbashkësisë, kurse ata e bëjnë gaz, siç thotë populli: "Gazi i madh kur të mbijë rasadi"...

E dija se mashtrimi rritet si shtogu në pleh, por nuk i jepja dum fitores që i ngjanë shkatërrimit!?

Ne nuk besonim në "çka falë Zoti, kurse të patokët do t'i shtinin në hise me pronarët bujq, pa marrë

parasysh, se argatët që shesin fuqinë e krahut për kafshatë të gojës nuk kishin as farë, as almise për punë... e punë e quanim angarien. Nëna e luftëtarit ankohej: "shkuan të ngishmit e erdhën të uriturit"... ankohej edhe Mixhoku: njërin djalë dhe vëllaun e vogël m'i kanë çuar "vullnetarë" në Front të Sremit, gjoja për ta ndjekur armikun e përbashkët, si ndiqi qenët e sille ujkun në torishtë... disa belbëzonin diç e disa bëheshin shurdhë-memecë, kurse më idhnakët ma kthenin gogisht...

- Grahi, grahi! - laroji im bartë "ballvana" nga gryka e bjeshkës, për Sharrë të industrisë së lehtë, e ne çojmë të rëndën...

- Edhe djali im nxirr xehe nën tokë të Trepçës, kurse arat e bukës mbesin ledinë... mungon fuqia punëtore.

- Lere, se na morën krejt drithin e hambarit, por na fshinë edhe çka patëm në magje - kafshatën e carrokëve. - u ngërdhucën disa.

- Na shkelën sofrën duke hallakatur, sikur t'i kishim tradhtuar ne, e jo si silleshin ata ndaj nesh. - ngritën zërin të tjerët. Meshkujt tanë burra me dy palë mustaqe, e djelmoshat si skifterë i shitoi syri i keq - plumbi i dushmanit i shtriu përtokë, pa drrasa varri, pa varr për eshtra. - jehoi mallkimi që nuk harrohet dot.

Mu kur e dyta do të njihej si e tretë e vërtetë, ne i dronim çfarosjes që ta humbë pusullën para shtegut. Ishte shfaqur "sëmundja e qenit" e quajtur krizë morale e materiale - sëmundje ngjitëse, pa ilaç, pa shpresë për shpëtim. Përshtatja e pa qëlluar mundëson asimilimin, si karem për të peshkuar, pa i marrë kryet vesh se shtohen peshqit, e nuk shterret dot Ereniku - burim i jetës.

Megjithatë urrejtja zhgardhëron mirëkuptimin, këput pejzat e gjallërimit. Por, arbanët ngrisin kulmin e solidaritetit, si dorë e zgjatur për të mirë. Me djersën e ballit shkumëzojnë mushtin e gjallërisë, të sprovuar se lulet e nënstrehës nuk rriten dot mbi Kambanare të Kishës. Mbase "me një lule nuk çelë pranvera"...

Sprasm, si "dy duar për një krye" do t'i përvishem lares së thellë, si "ose - ose", pa asnjërës, pa shybeli, mbase neutral nuk ka... i këtyllë mund të qëndrojë vetëm i forti. Sepse një parti nuk i mund dot dy tjera përnjëheri. Madje, kur është në rrezik MËMËDHEU edhe asnjëri bëhet hise e zgjoit të bletës që i ngjitet valles së lirisë, jo si i mbathur, veç ashtu pa hamendje, pa kursyer gjakun. Mbase gërvishtja politike dikujt i jep bukë që t'i merrte kryet vesh, kurse arbanët përforcojnë qëndresën mbi Kraterin e Djersitur... dhe do të dinin të veprojnë ashtu koc për koc... me mençuri...

Përkundrazi, në vazhden e urrejtjes ndërthurret vargu i leqeve të stërpikura me jargët helmuese të gjarpërit jetik. Shqetësohen retë që sjellin shtrëngatën... sllavojsit shtin në lojë Çështjen e Mëvehtësisë, si të paqenë; ngrehin; ngrehin fytzavekun, në mënyrë që kur peshon rëndë zullumi - ata sillen sikur mos të kishte kantar që e peshon...

Dhe, zi e më zi!

Ndërsa Junanosi ndërthurr leqet magjike të mashtrimit, Sllavoja fajson viktimen, ashtu copë e grimë, se e ka therrë në sy - vite e vjetorë - shekuj me radhë... don t'i shndërrojë trojet arbërore në kënetë ushujzash - PELLG ku derdhen përroje e lumenj gjaku, arbanët mbështesin fatin në qëndresë të durueshme. Dhe, Micani dëshiron të sakrifikojë gjithëçka të mundshme që të bijtë mos të pësonin fatin e "baballarëve"... në dorë mbajnë cubelen që nuk shkallon përtej cungut të druve e pragut të shkelur.

Ndërsa Mëkëmbësi përbin gjithëçka t'i vi përdoresh, njeriun e shtypur e bën mish për krimba. Çka tepron e zhvesh nga njerëzia, ashtu pa ndjenja, "pa ujë në sy". Micanët i vargon para thertrtores, sikur mos të kishin dorë, as këmbë, mallë as nderë, as zot kurrfare. Kur nuk dilet në krye me dhunë nxirr aso ligjesh që tumirin shtypjen nën kularë... Merr krye lugati që nxirr brirët e sqapit e, mbështill lëmshin me "lesh dreqi"...

Dhengranësit, ndërkaq shtetin e bëjnë pronë të sunduesit, i cili fodullin e shpallë esnaf, e pronën shoqërore ia falë urithit që nuk ngopet "mësa breshka gurë e dhe". Ngreh vegëza e leqe, i bën grabujë që mbledhë otavën e "Livadheve të BUTA". Hisen e vet nuk e përzien e kullandris me atë të bashkëvendasve. Madje hyp në poost e xhezdis më rrotë të dirigjuara. Fanatikisht predikon se feja nuk përzihet në politikë, e zyrtarëve të fesë u përkulet prej këmbë deri te çallma. Megjithatë feja bëhet çështje e brendshme, kurse politika shpërthen rrathët e jashtëm - sjell në gisht shtete sovraane e burra shteti që bëjnë politikë. Në këtë vazhdë thellohet vorbulli i mashtrimit - e xhinsit tjetërfare.

Sllavoja harron Zotin e të tjerëve; merret me çështje që vrasin larg e i humb rruga në oborr, mu aty ku arbanët merren menç, rrufesë i bëhen rrufepritës; mbledhin të zezat për krye të vet dhe mësohen t'i kuptojnë "dashamirët".

Edhe një zog politikani, një gjeograf dhe një gjeometër bëjnë treshin që ravizon do vija këmbëmisë në letër speciale; ngulin nga një KRYQ diku në ndonjë qoshe "specifike" të tokës arbërore që "në ditë të zezë" nxirret në shesh, ashtu vlerësuar si TAPI me vulë të Sëjtit e që KATASTRA i bën të qenur... e arnautët hallakaten vetëm kur ua cungon tokën, si bimën e zemrës: Çohen peshë si grethat e shqetësuar, pa marrë parasysh viktimat; aq mizorisht sharrojnë në tokë e që krenarë ngriten mbi trojet e veta. Dhe,

prapëseprapë nuk e ngasin kukuvajkën që vajton nën strehë të Kullës së vjetër... as nuk ngurrojnë ta blejnë tokën e vet për të tretën herë...

- Eh, laroji i nënës! A s'po e ndien zgjedhën-a!?

2.

Në Darkën e Lëmës kishte rrumbullaksuar bereqetin e motmotit që mbanë gjallë shpirtin - përtrin gjallërinë; ndërsa Darsma lidh martesën e dy të rinjve, si hyrje në jetën e re, ashtu guximshëm, Micani ndau mendjen që Darkën e Lëmës dhe Darsmën e të Birit t'i festojë me një harxh. Manifestimin do ta bëjë më të këndshëm gazmendi i meshkujve të shtëpisë dhe të të ftuarëve që do të gostiteshin bashkarisht. Aty vjen në shprehje mirëkuptimi dhe dëshira për të çelur zemrën. Por, hisja zgrapcohet nga të zezat e luftës. Diç falej edhe ca harxhohej - përbironte, si ndërmjet gishtërinjve; rrezbitet nafaka e carrokëve: një hise shkon si haraç, pa gëzuar hambarin.

Ku nuk i besohet "çka falë Zoti", si mund të mbështeteshin "Periudhat Kalimtare" që mbërthehen me zort e me hatër?!

- Ajo farë pune e ka me takat...

- As mjeshtri s'i arnon shkyerjet pa i thyer shtambat të marrët; por dy të urtë mund ta shtrojnë sofrën e miqësisë.

- "Kush flenë me qen çohet me pleshta", - ngacmoi njëri që i plasi shqetësimi...

Para çdo gëzimi gërvishte zhurma e këngës së përлотur - guri i fshehur në zemër. Por, Micani jepte vetën e të birin për truallin...

Arbëri i rrinte në grezë refuzimit, meqë as nuk i ofrohej diç më e lakmueshme. Por, ndër dy të këqia, e keqja më e vogël - heshtja dukej ca më e mirë, edhe pse e pa sprovuar dhe pa garancë kurrfare. E Micani zhagitej, si këput e mos sos. Çka ruante për mbarë i doli si e përzier me egjer. Besimi i zbehej nga huqet; fajsohej nga smira e dukej më i padhimshëm.

Pushtetmbajtësit kanë krijuar opinjon që nuk i shihet për të madhe fshatarit që më shumë respekton Xhandarin se Prefektin; Njërin e emron Uniforma e tjetrin vetë e kanë zgjedhur qytetarët. Madje ai që zëhej në hile mund të shfajsohet duke bërë be "në gjuhë të dhelpëres" që të mbet pa gjuhë, ndoshta...

Në këtë vister të shtypjes e të dhunës Micani nuk merr dot krye - i këputen rruzat; në dorë i mbet bishti i çekanit, mjeti me të cilin then gurë.

Arbërit, përkundrazi i ra hise që në themelet e Burgut të vjetër të meremetojë Shtypshkronjën - "mëmën e shkollës", ashtu të ndritshme. Mirëpo themelet e vjetra nuk mbajnë dot peshën e rëndë të së resë... në Kullën e shtypit dielli lind herët.

Dhe, ç'të shihje!?

Ndër ata të kulturës shndërronin Burgun e vjetër në institucion kulturor - prodhues, si këput mëngët e arno gjunjt pushtetmbajtësit ndërtonin Burgun e ri, midis fushës pjellore të quajtur "mushkëri e Qytetit", i cili gjithashtu mezi merrte frymë nga byku i kalesës. Dhe, koha më e mirë shkonte duke arnuar, kurse tinzakët rjepin e shnuknin, si këput e sos...

- Kështu ishte ajami i periudhës kalimtare...

- Kështu e ka e drejta me të mujshëm!

Edhe Micani këshillonte të bijtë t'i vadisnin rrënjët që të marrin musht pipat. Mbase ku ka mugullim i shihet fundi skamjes...

Kjo farë meseleje në gjuhën pa shibla do të nënkuptojë "diç" si ndërmjet drojes dhe kërcnimit, mbase shëjtit i ka dalur tarllabuç - djalli mund ta bëjë tërkuzë. Ç'andej pushtuesi ka vu themelet e sundimit mbi huqet e çakallit. I jep hapët, si në ograje të parrethekuara, e Ujku i mbështjellur në gunë të çobanit topit tehun e mjeteve, me të cilat mprehen brirët e kapreçëve që bërlyken për mejdan.

Fajtorët "shtin veshët në lesh" e këndojnë këngën e iriçit të strukur në therrë, kurse llava e ujqëve në tollovi hanë edhe klyshët e vet. E zonja dhëlpër vret me bisht të syrit, mbase huqet e dhunës shpërthejnë rrathët e arsyes.

- Dora e shtrirë për marrëveshje mund të përshëndoshet me besim të ndrsjellë. - tërhoqi vërejtjen Arbëri, në mënyrë që të kihet parasysh besa dhe mirëkuptimi që masin hapin.

- Po, more! "Ulu se s'të han qeni"!?

Më bëhej se po rreh një tel i hollë, nëpër fortunë të vrazhdë, acari i së cilës keqëson gjendjen deri në tollovi. Ç'andej fitohen njohuri që shquajnë ndryshime të arsyeshme. Mbase kush hyn ndërmjet të kacafytjeve s'i numron dot grushtat. Nxirr aq fitim sa t'i ngushllojë të shqetësuarët. Nëse i ndanë ashtu të gjunjzuar mund t'ua prejë edhe teshat, sipas masës e shijes së vet dhe, kërkon t'ia dinë për nder.

Dita s'kishte ag, as nata plle nuk premtonte pjellë me nafkë. Njëri nga bashibuzukët e uniformës këshillonte: "Ndrydhi deri t'u dalin zorret përbijësh"! Ndërsa më bajlozi urdhëroi: Shnukjau shpirtin që t'i njehin huqet e "ORLIT"...

Arbanët, përkundrazi nuk çfarosen dot; asimilimit i kundërvihen me përtrirje fisnike, në mënyrë që as shpirtin bujar të Arbërit syshkëndijë s'e shitonte dot syri çakërr. Por, arbanët i qullos shiu i budallait; ndërsa vekatorja indos zhgunat e bardhë, Arbërit i prinë Ora e Maleve tona, përkundër motit të brishtë që zhgrehet më shtrëngatë. E dimri i zi mbërthen rrungajën në humnerën e mjerimit. Sunduesi me plumb kallais marrëdhëniet e zhvesh urrejtjen deri në kacafytje, në të cilën bashkëvendasit vrasin njëri tjetrin në vend të lugatit, i cili vërbon xixëllojat që paralajmërojnë bukën e re.

Shihja pakëz turbull se ngacmohej përplasja, si "dy duar për një krye"! Mirëkuptimit i ishin mbyllur shtigjet... inatçori plas kryeneçin, por djalli mbledh ujemin. Mbase edhe pas trinitit politik fjalët i merr era. Por, kjo e jona megjithatë nuk është erë që frynë pahiri. Frynë murlani që shrrëgullon truallin; zhurmojnë ujvaret, e Drini freskon zemrën e tokës sonë dhe shkumëzon shkumën e përmytjes.

Një thep i majeve kapuçbardha kapërthen harkun e vargmaleve të pakalueshme. Majet anësore të mprehta si strehë e thepisur bëjnë mburojën krenare që shpreh natyrën dhe fisnikrinë e bijëve të SHQIPOS. Aty ngriten "Bjeshkët e Nemuna" - maja e Sharrit përreth me rudina, gurra e gryka që formojnë natyrën e trojeve me Kullat përkrah njëra tjetrës të murosura nga dora e muratorit që bën shtëpi prej guri... ku secili strehohet në të vetën si "Un" jam unë - "Ti" je ti, kurse së bashku bëjmë "Ne". Megjithatë, as gjethet e degëve të Blinit erëdhënës, as Kroj i Gjonajve, ku do të kullosnin lejlekët që ngrehin çerdhën mbi oxhaqe të shkreta; as "Thana e bardhë" që bulon e para e piqet e mbramja, ashtu midis "Livadheve të Egra" nuk ia shnoshin zemrën "Pobratimit" që s'i dilte shpirti pa marrë hallallin, meqë ç'prej vëllazërimit e tëhu kishte mbajtur sakicën bishtcubele nën jastek që t'ia hiqte kryet "pobros" së fesë dhe sharteve tjetërfare.

Për të qenë mrekullia më e përçudshme, pushtuesi don të bëhet zot shtëpie në tonën, sikur ne të ishim tjetërsuar krejtësisht, ashtu "trup o Zot"!

Forcat lëvizëse ndërkaq frymëzojnë Petritat, nga të cilët njëri vetëm brenda një gjysmë ore krijon mundësi që ndryshojnë gjendjen për aq sa t'i këndohet kënga unitetit kombëtar.

Edhe Darsma bëhej e mundshme, në mënyrë që të përtrihej jeta, si nëpër flakë të pushkës edhe pa mbizotëruar mjerimin. Në ndarjen e hakut një hise të tepricave e zbinë harami, do mbesin si peshku në zall - diçka merr nën mbrojtje i padhimshmi, i cili të strehuarët e gJORë i veshëmbathë dhe i ushqen deri

të rregullohen interesat e tij, kurse çakajtë e çmendur prej së miri humbin dashurinë... i përfalen të mallkuarit - plas mllëfi... mallkimi ulëron:

- Mos të përgëdheltë i huaji, as Sllavoja mos të vajtoftë...

- Ai është kurdisur për së prapshti, nuk ndreq gjë të hajrit, pa thyer diç që s'i shkon përshtat...

Por, Micanët edhe pa ajam shartojnë murrizin për fryte të buta, në mënyrë që E Pamja dhe Sofra përçojnë përsëritjen "A JE BURRË"!

3.

Në rrafshin e patrinuar gjallërojnë Micanët, ku ironia shquan "qyskinë"... e Sllavoja zhytet në blozën e oxhakut që tymon. Ku nuk i ecën fjala e shpërthen me burgi dhe, kur humbë besimin nxirrë ligje që mundësojnë dhunën ndaj xhinsit tjetërfare. Injoron bindjen e domosdoshme, të cilën e zëvendësojnë huqet e inflacionit, dhuna policore dhe hiri i Despotit - matrapazllëqet.

Kuvendi, as "komunarët" nuk zhegiten për drejtësi, as s'e kursejnë zabelin nga sakica... shytani nxirrë brirët duke kënduar këngën e xhinkallës: për post jep fytyrën, "për kali mbretërinë"... bën jetë qeni, duke sakrifikuar rojet, klyshët dhe bushtrën. Shtrinë lozë në parajzën e gllabërimit e sharron në kënetën e ushujzave.

Edhe vetë ëndrroja, se në këto troje nuk vret rrufeja, as thika pas shpine. Hisja e Shekullit Njëzet e Një zbulon huqet e Çakallit që shkyen "kafshën e gjorë", ashtu për së gjalli. Dhe, besoja se natyra e truallit dhe urtësia e të bijëve zbusin egërsirat shtëpiake; urtësia zhgreh akrepat e ndryshkur... në indin e durimit tufon pleqërishtja: zën fryt mirëkuptimi. Por, fatkeqësisht çohen peshë shpirtrat e shqetësuar, shregullojnë marrëdhëniet ndërnjerëzore; në emër "të gjuhës së Zotit" bëjnë luftë të shëjtë - të ndyer...

- Kështu e ka puna në pick!

- Po, mashtrimi telejis tradhtinë, e ligjin e bën llastik.

Megjithatë, arbanët i japin gaz rezistencës dhe mbajnë gjallë durimin e pathyeshëm. Andaj, Gjyshi uronte të birin: "Perëndia të ruajtë zengjinit të ri"!... edhe nga ujku i vjetër që nersen çakajtë.

Gërvishtjet politike zgjojnë dhe shukasin: kërcnim e përpjekje. Shungullojnë malet, e fusha mbet

djerrë, si tokë që rënkon për punë.

Më bie ndesh njëfarë surrati që nuk rrin larg, as nuk rreset ndër hundë; por është diç që nuk shkoqet dot, as nuk duket si copë e lypur, veç imponohet si barrë që nuk falet, as nuk ta blenë kush... është hise e dalur doret... ma përkujton Krapashën e "ekspeditës ndeshkuese" që vari në litar kryengritësin e ftuar në besë, se i kishte përgjegjur: KUR NDONJËRIT I MBET KAFSHATA NË FYT TANËT IA MËSHOJNË GRUSHT MBAS QAFE!

Kështu, edhe njëfarë Gjorgji i Zi desht të zaptojë Bregun e Drinit të quajtur Lumë, për të cilën Krajli e dinte të vërtetën e idhtë: Ajo Krahinë ishte lumë i përgjakshëm, ose vatër grethash që s'preken me krande... mbase lumjanët luftonin: "burrat me pushkë - gratë me sopata". Dhe, ndodhi që krahu i djathtë i arbanëve të stërkequr zënë rob "Krajlzezën", ashtu të strehuar te një KRYQ i murosur në afërsi të Therandës së lashtë. Por e shpëton Kumbara që ishte mik i Kryetrimt arban, i cili i përgjegji Krajlit: "Paske pasë ditë Bajrami" që je kumbaruar me këtë "qyqarin" tonë... i qofsh falë!... ndoshta.

Kështu edhe në kohën më të zymtë matrapazët kishin trilluar befasinë mahnitëse më e llahtarshme: Njeriu që mund të shiste një qerre kashtë në treg aq të varfër do të quhej më fatlumi i atij panairi laraman. Do të njihej se ka marrë pjesë në Lojën me Fat, në të cilën "Bujkut që shet një qerre kashtë do t'i takojë shpërblimi i parë në vlerë prej njëqind dukatësh", të deponuar në Bankën e falsifikatorit më të madh të kohës së pasanikëve të luftës. Mbase falsifikimi njihej mjeshtri, e shfrytëzimi zanat i përsosur - tjetërsim ndoshta...

Ai farë marifeti ushtrohet rëndomë e shtihet si besim ndaj "dashamirëve të Zotit"... Mashtroheshin hutaçët, si në vallën e ariut të dashur... Lojtarëve u jepeshin nga dy kokrra, nga të cilat njëra përvehtësohej me vota të mëshehta, e tjetra i kushtohej Mëkëmbësit për CICIMICIN e Periudhave Kalimtare që lustroojnë Programet e zhvillimit të gjithëmbarshtëm, si dora vet.

- Djalli prapështon çdo gjë të mundshme dhe, të ngjiturat i bartë bashkë me kryet e gjësë.

- Në kushtet e ndërlihdjeve mbikombëtare e të shtypjes ndërnjerëzore arbanët pas riprivatizimit të pronës, për hir të djallit e të Sllavojës do ta blejnë tokën e vet për të tretën herë.

- Më shumë strajca se thesi!?

- Jo, bre vëlla! Edhe sikur të hyja në thes tënd, siç hyn ti në hambar tim, prapë se prapë do të mbes i uritur... Megjithatë vetë i barti edhe shkallët për të zbritur nga do t'më fërfëllonin sllavojsit kryepicingu; mbase edhe tokën nën themelet e shtëpisë ma ka uzurpuar "URBANIZMI" me ligjë... kur t'ia lyp

nevoja "shtetit" përzën të parë e të mbramë nga shtëpia dhe trualli... mbanë vulën e kalesës që nuk njih të ardhmën, pa derdhë një stinë gjak.

Prandaj pushtuesi kurdis cicimicin e gënjeshtreve e të dhunës, në mënyrë që të përvehtësojë çdo gjë të mundshme: tokën me ujë dhe qiellin me diell. Don të dëshmojë se trojet arbërore po iu përkitshin sllavojsve të jugut, duke tjetërsuar mallë e njerëz dhe vetëvetën... Ky farë marifeti vulozet edhe me numra: nëse asimilohen për çdo vit nga një për qind, në krye të shekullit arrihet qëllimi që mbizotëron trojet arbërore. Ngul këmbë ta ndryshojë natyrën, strukturën dhe karakterin e truallit, të të bijëve; zhagitet në rrëshqitëzat e krimeve, përkundër hatrit të Zotit - ligjit dhe të natyrës.

Rrënzë shtrojerës së heshtur, përkrah me gjelbërim të përgjakur formësohet xixxaku i vargoit të xixillojave - "kashtë e kumbarës" - nën qiellin e trojeve të pakapërthyera, ku eshka e bungut kallë zjarrin e ferrit; shënon kufirin e pacenueshëm, mbase "Nuk rrohet gjithmonë në këmishën e ndrikulles"?

Dhe, bluakëm diç, si të vuajtur me lëkurë: djersë e gllabëruar, gjak i derdhur në ledinë të zotit - vazhdë e jetës së përgazepshme - NYJË KYÇE e kërkesave krenare që shtynë rininë e paepur përkundër motit të brishtë që kullon mushtin e shekullit, në të cilin lindi vargu i përseritur në mënyrën e VET:

Motet rrëshqasin si bryma para diellit,

Palohen shekujt e mbishkrimet mbi rrasa

E kreshtat e maleve e lulet e Blinit

Përtrijnë truallin - lavren e mirëfillit.

<%-3>Kështu e ka koha që ecën - dollap hesapi... Ajo nuk njih vendnumrim, luhatje, as pendesë.

Brengos xhinkalla, por nuk shashtriset pas xixillojave që paralajmërojnë bukën e re - plas nga zhegu edhe duke kënduar...

Shqetësimi si ndërmjet harresës e vuajtjeve zbulon mundësi për të kapërcyer vështirsitë. Mirëpo, zhagitja në logari të së ardhmes nuk përbiron dot shtegun e ngushtë të rrungajës që rrokulliset në rrafshin e Dukagjinit, ku i Ziu shkumëzon të Bardhin duke zgjëruar damarët e Drinit Plak. Ai gjëmon rëndë e derdhet rrëmbyeshëm në Detin e Mëmëdheut - përgëzon qetësimin dhe lumturinë e të bijëve...

- He, i gjorë! - shih kryqëzatat - vërejtë Gjyshi.

- Hëëë! - injoroi Arbëri.

Ai do ta ndryshojë motin e brishtë... Me Lindjen Besa-Besë: nuk mohoi... e ngriti në shkallë fqinjësie, por desht ta sprovojë: ia lypi konopin që të ngarkonte barrët, por Sllavoja - ende me të vjetrën - thotë, se nuk e ka hequr prej samarit, e gomari i shaluar paskësh dalur të kullos...

Ndërkaq pallë gomari i lidhur në një qoshe të oborrit...

- Gomari qenka këtu!?

- Uh, prit pakëz. - i përshpirtet, duke u larguar gjoja të ndërmerre diç... por kthehet dhe kërkon ndjesë: gratë kishin qit m'e tërë do miell në litar... Fqiu i befasuar, pa një pa dy, ashtu i zhgënjyer pyeti, a mallkoi!?

- Si mund të teret mielli në litar, or derrzi?

- E... si i thonë kur s'don me ta dhënë?! - bleje një litar, sa për veti...

Edhe "JO" është përgjegje. Dhe, kërkimet për të vërtetën e idhtë nuk mbesin pa përgjegje... Por, mund të përkujtohet diç nga përvoja: Një ujë zullumçar, pas acarit të egër në dimrin e zi ishte betuar: "Nëse dal në pranverë, vjeshta nuk më zë pa shtëpi. Do ta ndërtoj, ashtu të fortë dhe të hijshme". Mirëpo, pas acarit, shtrejera gjelbëroshe, puhia freskuese dhe ushqimi natyral e kishin azdisur sa s'i bie ndërmend për acar, as për dimrin e ardhshëm. Lëkura i vizullonte e dhjami ia ngroh pejzat e harlisjes. Megjithatë dimri që respekton vetëm ligjet e natyrës, në stinën që ndërron motin, përsëri e shtrëngon edhe më ashpër... Ujku rishtas betohet: S'ka më befasi! Nëse shpëtoj i gjallë do të ndërtoj shtëpi për veti dhe për "klyshë"... Tashmë, befasia m'u bë mësim. Mirëpo, pranvera magjepëse e mëveshur me dushk, bar e gjelbërim - puhia magjike ia marrin ment; zë të argëtohet, ashtu pa brenga kurrfare... këmbë e krye nëpër barin erëdhënës, ngrit të katër këmbët kah qielli - kryqëzon një degë dushku, si kulm i dhuruar behari dhe, gazmueshëm brohorit: Pranvera ime - shtëpia ime!

- Ti je i djehe bir-o!

- Prandaj m'u përdhoska SOTJA!? Përkujtova: bukë, ujë e dritë... përpjekje, luhatje e bredhje. Eca, eca... siç thuhet: Njeriu sheh me mend...

Dhe, përshëndosha e mallkova - heshta - zhgënjim... ankth që dridh shpirtin e ta humb pusullën... përfilla përvojën dhe mbështes prirjen: "Ndihmo Zot e krahu jot"!

* * *

Në ironinë e kohës që ecën Lufta e ashtuquajtur e shënjtë mund të ngjeshet si praktikë e mëveshur përdhunshëm, e cila shndërrohet në luftë qytetare... nxënë në krye luftënxitësit, në mënyrë që pushtuesi sillet si të dojë me të nënshtuarët. Mandej lufta qytetare bën të atillë enigmën e ndërthurrur me leqet e urrejtjes e të injorancës që KRYQËZATA vjellë gjak e zjarr.

Sllavoja nersen çakajtë e tërbuar nga huqet brinoqe të smirës, inatit dhe kojties, të cilat e harlisin deri në shkallë që "para dite urren tërë botën e pas dite vetëvetën"...

Don të bashkëpunojë me "të përshtatshmit" që s'ia prishin "telin e karadyzenit"... por nuk bën të mbetet i dyti, as i barabartë, veç kryeparë: po, makar edhe sikur të shëmbej bota...

Imiton të vdekurit e pavdekshëm që të përmendej vetëm Ai!

I mëshon koturo... sikur dyrët e sketerrës të ishin SHPELLË për strehi.

Dhe, çka më zi!

Evropa e njëson Sllavojën "siveten", ashtu brinoç dhe ndërmjetës i shpërdhitë. Mirëpo, Veçili hulumtues ndërthurrë leqet e sherit - mbiell farën e përçarjes... duke vajtuar mëlton vullnetin e padronit që nuk lejon të prehet Qershija e Megjës; ngul këmbë të fitojë besimin, pa të cilin s'ka mirëkuptim, arsye, as zgjidhje kurrfare. Trillon mashtrimin dhe "bind opinjonin", se në rast nevojë edhe LISI mund të los nga vendi - të shpërngulet... mbase sunduesit nuk i rreh teli në shkronjë - ndryshon ligjin, sipas syrit çakërr...

Megjithatë në vrapin për të gjetur "tërfilin katër fletësh" Sllavoja kurthohet në rrënjët e madergonës, duke humbur pusullën ashtu "PA MIRËSEARDHJE, PA TUNGJATË JETA".

SHËNIM PËR AUTORIN

Tahir Jaha u lind më 13 mars 1913 në Babaj të Bokës, afër Gjakovës në një familje fshatare. Që kur ishte fëmijë familja e tij kalon në Shqipëri, ku Tahiri kreu shkollën fillore në Krumë (1929) e një kohë

vijoi mësimet edhe në Gjimnazin e Shkodrës. Por, për shkak të gjendjes së vështirë ekonomike të familjes mësimet i ndërpreu dhe filloi të punoi për kafshatë të gojës.

Mësimet e para - gojore - i mori nga i ati, për t'i mishruar më vonë në praktikën jetësore, për dashurinë e nënës, për krenarinë e babait, ashtu prirur kah liria dhe pavarësia kombëtare, duke nxituar siç thuhet: "ngutu ngadalë"...

Më 1942 u kthye në Kosovë dhe menjëherë u vu në lidhje me Lëvizjen Nacionalçlirimtare në Prizren, ku mori pjesë aktive.

Me shkrime letrare merret qysh gjatë luftës, nga e cila inspirohet të shkruaj poezi dhe prozë, ku mëton të shpreh shikimin e tij ndaj botës shqiptare. Shkrimet e para zënë fill me vjershat "*Zani i kushtrimit*" dhe "*Me dy teha*" (1943); "*Ereniku*" (1944), poema "*Çlirimtarët*" (1943/44) të përmbledhur në "*Gjurmët e përflakura*" të Isak Shemës; fragmenti "*Tymon oxhaku i Sadik Micanit*" (1964) gjithashtu.

Veprat: *Eja eja* - dramë (1958), *Lulet e stinëve* - vjersha (1967), *Dialog kohe* - dramë (1968) dhe *Tymon oxhaku i Sadik Micanit* - roman (1988) të gjitha të botuara në "*Jeta e Re*", "*Zani i Rinisë*", "*Rilindja*" e tjera.

Më tej merret me veprimtari dhe publicistikë humane...

Si drejtor i Shtypshkronjës (1952/56) përpjekje të vetmohueshme bëri për mëkëmbjen e kuadrit profesional, ndërtimit të godinës dhe pajisjeve teknike të shtypshkronjës... për të mundësuar zhvillimin e shtypit në Krahinë, të "*Rilindjes*", veprimtarisë botuese; revistave, ilustrimeve etj... i frymëzuar nga motoja e tij: NË KULLËN E SHTYPIT DIELLI LIND MË HERËT.

P Ë R M B A J T J A

I. PRIRJE NDJELLAMIRË, 5

II. SYRI ÇAKËRR, 17

III. SHKOLLA ME BISHTUK, 28

IV. SHIU I BUDALLAIT, 34

V. ËNDRRAT E DASKALLIT, 47

VI. PA MIRËSEARDHJE, PA TUNGJATJETA, 65

SHËNIM PËR AUTORIN, 79